

Summæ Theologicæ Scholasticæ Et Moralis In Qvatuor Partes Distributæ Pars ...

In qua de Virtutibus in Communi, & Theologicis, Fide, Spe & Charitate, nec
non Virtutibus Cardinalibus, præsertim Justitia & Jure, ac Religione
ceterisq[ue] annexis, & Vitiis Oppositis in particulari breviter & dilucidè
tractatur

Herincx, Wilhelm

Antverpiæ, 1663

Dispvatio IV. De Emptione venditione, Censibus & Societate.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72941](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72941)

DISPUTATIO QUARTA.

De Emptione-venditione, Censibus & Societate.

QUESTIO I.

Quid Emptio-venditio, & quibus modis inest?

1. Quid Emptio-venditio.

Quid mercis, quid pretium.

In principio sola permutatio ratio consuetudinis.

Cuius quomodo ipsa Emptio-venditio.

Pecunia veterum quomodo.

Hodie utrum numerum.

2. Contractus hic perficitur consensu. Traditio vel adheredatio qui requiritur.

EMPTIO-VENDITIO est contractus, quo merx per mutuum consensum pro pretio commutatur. Involvit tamquam partes Emptionem, quae tenet se ex parte offerentis pretium, & Venditionem, quae tenet se ex parte offerentis mercem. Porro mercis nomine intelligitur quaevis res pecuniâ aestimabilis. Pretium autem idem est quod moneta, sive pecunia propriè dicta, quam numeratam vocant (non autem res alia, quae loco pretii daretur, & nomine pecuniae generatim venit *L. 178. ff. de verb. signif.*) numerata, quae est mensura ceterarum rerum, quae in contractus humanos veniunt; cum ceterarum incerta esse solet

aestimatio. In principio quidem homines permutacione (quae genus est huius contractus, eisdemque originem dedit, juxta *L. 1. ff. de contrah. Empt.*) utebantur, quâ vinum tritico, oleum melle, bos equo &c. prout quisque hâc vel illâ re indigebat, commutabatur. Sed propter rerum inaequalitatem, & quia frequenter unus non indigebat re alteri superflua, inventa seu inducta est, ad maximum commodum societatis humanae, materia, quae formâ publicâ insignita haberet determinatum valorem, essetque pretium ceterarum rerum: quam pecuniam vocarunt, sive quod Veterum substantia in pecudibus ferè poneretur, sive quod propterea pecudis forma primò signata fuerit. Et quidem Veteres aude & signatum aes appendere, eoque appenso res ceteras aestimare solebant. Deinceps autem coepit numerari, ut idcirco dicatur, pretium consistere in pecunia numerata. Indeque orta praetens permutacionis species, nomen quoque speciale atque adeo rationem contractus nominati sortita. Vide *Calepinum V. Nummus & V. Pecunia.*

Perficitur consensu *Instit. de oblig. ex consensu*, seu simul atque de pretio convenerit, ut habetur *Instit. de Emptione & Vendit. in princip.* Ut proinde non detur locus poenitentiae. Fisi dominii translatio praerequirat traditionem ex jure civili, quae est finale complementum ejusdem contractus, *L. Traditionibus C. de pactis.* Et quidem in re immobili moribus nostris ad hoc requiri-

tur adheredatio coram magistratu, uti aliàs dictum.

Hinc colligi potest, quid agendum, si eadem res duobus successivè sit vendita. Nam si neutri sit tradita, est prior emptori tradenda, cum posteriori uti sine injuria vendi, sic nec tradi possit. Idem est, si dubium sit, utri prius sit tradita: cum in dubio prius praesumatur melius. Nisi tamen posterior numerasset pretium: tunc enim praesumeretur prius huic fuisse tradita. Si denique posteriori & bonae fidei emptori sit tradita, huius jus est potius, veluti in re, cum prioris sit tantum ad rem; juxta dicta *Tract. prac. d. 9. 2. in fine.* Nisi fortasse sit casus, quo traditio non requirebatur in priori contractu ad translationem dominii, vel quo res foret priori hypothecata, vel quo contractus posterior fuisset ratione doli seu malae fidei in emptore irritus, aut rescindendus. Praemissa cum proportione locum habent in donatione & aliis contractibus. Vide *Lessium, Molina, Castro Palao disp. 5. p. 27. & alios.*

Consensus porro, quo perficitur hic contractus, intelligitur purus & absolutus, circa obligationem scilicet de praesenti. Cujus defectu, si ex placito partium fuerit adhibenda scriptura, contractus non est perfectus antequam in scripturam seu instrumentum sit redactus; sic ut antè licet impune poenitere, nisi quid arrhae nomine datum sit; quod amittitur, aut duplum restituitur.

Interdum etiam apponitur conditio futura, quâ perficente est obligatio expectandi conditionis eventum, eâ autem eveniente perficitur contractus citra novum consensum. Distinguunt autem Doctores passim duplicem conditionem, unam casualitatis, quae non subditur potestati Contrahentis, v.g. si merces ex India venerint, si orta puella nupserit &c. alteram potestativam, quae subjacet contrahentis, cui insungitur, potestati, v.g. si officium mihi resignaverit. Inter quas eam statuunt differentiam, quod prior sic suspendat perfectionem contractus, ut tamen eâ impletâ contractus retrotrahatur ad diem celebrati contractus: secus sit de altera; quasi nempe ea sit aut praesumatur mens contrahentium: tamen si quocumque possint aliud velle & exprimere. De quo post alios *Castro Palao disp. 7.*

Consensus contrahentium liber esse debet: sic ut nemo compelli possit talem contractum inire per se loquendo. Potestas tamen publica potest interdum ad eum compellere ob bonum commune, non solum in pecunia

3. Quid agendum, si res eadem duobus successivè sit vendita.

4. Consensus contractus perficitur quando sit.

Quid potestati contrahentis, quae non subditur potestati.

5. Ad compellendum tamen publicam potestatem compelli non potest.

poenam delicti, sed etiam citra culpam. Sic in annonæ caritate coguntur mercatores vendere frumenta eo, saltem pretio, quod seclusâ suppressione seu detentione esset iustum. Et ob periculum obfessionis coguntur cives emere victualia necessaria. Item quæ ob periculum necessitatis respública cõemere, eâ cessante aut non eveniente potest in subditos dividere ab iisdem iusto pretio emenda. Denique cogi quis potest saltem à supremo Principe (de inferioribus, in calu solius utilitatis, & non merè necessitatis, negat Covarruvias L. 3. var. c. 14. in fine videndus: est alii potius indistinctè asserant, seclusâ nimirum restrictione seu limitatione per Principem factâ) ad vendendam domum necessariam construendo templo, hospitali &c. vel viæ publicæ.

6. Qualiter requiratur determinatio pretii, ut venditio subsistat.

Præterea debet consensus, ne sit nullus, ferri in determinatum pretium *Instit. de Empt. & Vendit. §. 1.* idque quantitate vel ab initio expressâ, vel aliter satis designatâ, v. g. si dicatur, dabo quantum emisti, vel quantum in marsupio habeo; vel si in arbitrium tertii nominati v. g. Pauli sit relicta determinatio pretii, *Instit. sup.* Secus est, si relinquatur arbitrio alterius contrahentium, ne sit in eius arbitrio, an sit obligatus *L. In venditio 13. Code contrah. empt.* Quod si nominatus nolit aut non valeat æstimare, cõcõdit cõtractus *Instit. sup. & L. fin. C. de contrah. empt.* Si malè arbitretur, per iudicem reducetur ad arbitrium boni viri. Si nulla persona sit expressâ, nulla est emptio ob incertitudinem. Quæ tamen cessat iuxta communem sententiam (quæ & in foro obtinet, ac præsertim inter mercatores vigere dicitur) casu quo determinatio pretii committatur duobus peritis æstimatoribus utrimque eligendis, nisi nonnulli secus sentiant.

7. Quam vendi possit.

Materia hujus contractus (sine qua ipse utique non subsistit) est quælibet res, quæ humano subjacet commercio, sitque pretio æstimabilis, nec specialiter prohibita est vendi; uti sunt bona tam mobilia, quam immobilia, actiones. Immo & res futura, si præterea extiterit: quæ conditio inest, sic ut aliâ venditio corruat tanquam ab initio nulla, si spes concepta sit ex causâ merè naturali, uti contingit circa fructus agri vel fetus arborum. Si autem pendeat à causa fortuita, spes prærens vendi censetur, etsi nil subsequatur, v. g. si vendatur jactus reus, captus avium &c: etsi enim nil captum fuerit, pretium tamè solvendum est, nisi tamen per venditorem steterit *L. 8. ff. de contrah. Empt.* Verùm si emptor satis indicet, potest etiam loco mercis statuere non tam spem fortunæ, quam res ipsas, v. g. emere doli pisces qui capiuntur: è contrâ emere solam presentem spem casus seu fructuum naturalium, si ve sequantur, si ve non.

8. Quæ vendi nequeant.

Vendi autem non possunt ea, quæ sunt extra humanum commercium, uti sunt beneficia, resque aliæ spirituales; homo item

liber, exceptis certis casibus. Ex constitutione quoque Juris Cæsarei vèdi nequeunt officia civilia. De quo postea. Possunt præterea per se sua regionum quædam esse ordinationes circa venditionem mercium certis personis, aut in certis locis non faciendam. Rei alienæ Emptio-venditio non generat obligationem, si uterque sciat esse alienam, aut etiam si emptor: secus si uterque vel emptor ignoret *L. 34. §. 2. & præsertim 3. ff. de contrah. empt.* Nisi emptor gerat negotium domini, intendens ei restituere, mediante transactione super negotio gesto.

9. Qui emere vendere possint.

Contractum hunc inire possunt, qui dominium & administrationem rerum suarum habent, seclusâ speciali inhibitione, quæ Nonnullis in jure facta est. Sic tutor non potest emere bona pupilli, quemadmodum nec reliqui res, quas administrant, *L. 34. in fine, & L. 46. ff. de contrah. Empt.* nisi tutor palam & bonâ fide emat *L. 5. C. de contrah. Empt.* Et quamvis Papon, apud Christmannum in consuet. Mechl. Tit. 7. art. 2. n. 5. dicat semper præsumi fraudè, etiamsi cum decreto actum sit; ipse tamen Christmannus addit, scire & vidisse se contrariam sententiam in hisce regionibus passim, ut magis communem, in dubio servari, & quam plurimis sententiis in judicio contradictorio confirmatam esse.

Quando tutor possit emere bona pupilli.

An autem & quando sine consensu populi seu procerum possint Reges alienare bona & res regis dignitatis, vide apud Covarruvias in C. Quamvis pactum parte 2. §. 2. Et novissimè hanc materiam elucidat Anselmo in Triboniano Belgico c. 23. §. 8. & seqq.

De alienatione Provinciarum vel domaniorum per Principes, remissivè.

A reliquis contractibus, etiam onerosis, facile est distinguere Emptionem-venditionem, qui vel non perficiuntur consensu, vel saltem non consistunt in commutatione mercis & pretii. Solum difficultatem habere possent, quod locatio-conductio censeferi queat vera venditio, non quidem rei, sed usus ejusdem. Sed quamvis à parte rei usus ibi vendi videatur pro pretio: quia tamen non ita usus, quam ipsa res utenda est id, quod conceditur & proponitur in contractu, censetur esse ejusdem locatio. Ut taceam non necessariò semper intervenire juxta plures Doctores in locatione pecuniam numeratam. De qua postea.

10. Qui differantur contractus à reliquis.

Dividi solet Emptio-venditio in economicam, quæ fit ad sublevandam necessitatem privatam: Politicam, quæ ad sublevandam necessitatem communem populi: & lucrativam, quæ aliquid emitur, ut in eadem substantia carius vendatur, eaque est propriè negotiatio. Quæ tamen generaliter etiam complectitur aliam lucrosam permutationem rerum, eò quod mercatores quoque mediantibus aliis permutationibus, puta cambiis, negotientur & lucrum captent. Estque negotiatio per se licita, imo si lucrum intentum referatur ad honorem

11. Quæ sint lex venditio.

Quid negotiatio.

An licita.

stam vitæ sustentationem, bonam reipublicæ, aliumve honestum finem, erit bona, supposita semper æquitate ipsius lucri; quæ in cæcis titulis fundari potest.

12. *Qualiter clericis & monachis interdicitur.*
Nihilominus monachis & clericis, qui sacris sunt initiati (plerique Doctores cum *Lugo d. 26. s. 3. n. 26.* his accensent proventus de sufficienti beneficio, quorum mercatorum conquestus idcirco post mortem cedunt, spolio juxta Bullas Pontificias, secus quam patrimonialia aut aliàs justè acquisita) interdictum est per se negotiari, in pluribus canonibus, quos renovat *Tridentinum sess. 22. c. 1. de reform.* idque sub excommunicatione (ut patet c. 6. *No clerici vel monachi*) etiam ferendæ sententiæ. Ut ex gravitate poenæ, gravitatem culpæ colligant plerique Doctores contra *Caietanum* & quosdam alios existimantes prærequiri monitionem, aut aliàs contemptum vel scandalum. Quia tamen canones loquuntur de exsecræ negotiationem (quod frequentiam denotat) notant Doctores passim, non fore grave, & ex occasione interdum unus vel alter actus negotiationis fiat. Ratio autem præcepti est, quòd dare se hujusmodi quæstibus sit indecens tali statui, & avertat à functionibus illum magis seu propriè concernentibus, subintque frequenter periculo variorum peccatorum.

12. *Qualiter clericis & monachis interdicitur.*

Nihilominus prædictos excusat gravis necessitas, puta si aliter sustentari nequeant.

Deinde licitè aliqua sine intentione quæstus faciendi empta, postmodum incidente occasione vendunt, etsi cum lucro. Præterea licitum est prædictis emere materiam, ex qua conficiant artefactum, postea vendendum: hoc enim non est negotiari, sed exercere officium, quod & apud veteres Monachos usitatum fuit ac laudatum, ut sibi suisque inde victum compararent. Immo in Paulo Apostolo præcessit exemplum *Act. 18. & 20.* Insuper eis prohibitum non est proprios agros colere, pecora in suis prædiis alere, & ex eorum fructibus, uti & ex pecorum jam saginatorum venditione quæstum facere. Quamvis juxta Doctores communiter illicitè ad id prædia aliena conducant, quod etsi non sit propriè negotiari, tamen inhibetur in c. *Pervenit ex Concilio Carthaginensi 1.* & c. *Placuit ex Concilio Carthaginensi 111. 21. q. 3.*

13. *Quæ actio-nes affines sint iisdem permisso aut interdita.*

Denique admittunt Doctores licitum esse prædictis negotiari per alias personas, v. g. habendo pecuniam depositam in societate mercatorum; adeoque verba strictè volunt esse intelligenda de negotiantibus per se vel per famulos conductos, sic ut ipsi clericis pondus sollicitudinis incumbat: accedente eo, quòd ratio prohibitionis potissima ibi cesset, sollicitudo videlicet avertens ab officio proprio statui.

13. *An possint negotiari per alios.*

QUÆSTIO II.

Quo Pretiores vendi possint?

14. *Pretium aliud legitimum, aliud vulgare.*
Hoc habet gradus, scilicet summum, medium, & infimum.
Qualiter de his judicandum.
Qui attendendus modus vendendi.
SUPPONO Pretium aliud esse legitimum, quod lege seu decreto Principis aut reipublicæ statuitur: aliud vulgare seu naturale, quod sine hujusmodi decreto cõmuni æstimatione populi seu peritorum spectatis circumstantiis constituitur. Inter utrumque hæc est differentia, quòd legitimum consistat in indivisibili, vulgare habeat gradus, summum, medium, & infimum; sic ut si medium sit v. g. decem, supremum justum sit undecim cum medio, infimum verò octo cum medio, vel circiter. In quo vix potest aliud certi statui, quàm quòd spectetur, quid passim fiat, seu quo pretio res aliqua apud partem notabilem emi aut vendi possit. Diversi enim diversimodè eandem rem æstimant etiam in iisdem circumstantiis. Soletque in rebus, quæ majoris sunt momenti, rariusque venduntur, esse plerumque non parva inæqualitas pretiorum. Immo etiam ex diverso vendendi modo diversum sæpè oritur pretium: & in quolibet vendendum, quo pretio res hujusmodi sine dolo seu fraude apud plures emi aut vendi possint seu soleant, puta sive in auctionibus, sive in officinis, sive in grosso seu magna quantitate, sive minutatim.

15. *Merces ultroneæ, seu quæ voluntè emittitur, non est vendenda.*
Sic enim merces ultroneæ, seu quarum emptor quaeritur, censentur vilescere, & quidem juxta vulgatum apud plures Doctores Proverbium ad tertiam partem pretii (quod tamen satis generaliter prolatum videtur) præ iis, quæ sunt in manu periti mercatoris. Quo fit, ut in simili eventum à consueto pretio in tali emendi & vendendi modo non receditur, esto recedatur à pretio aliàs communi apud mercatores, & in ordinario eorum vendendi modo, pretium non sit censendum injustum, ut cum *Caietano, Joanne Medina, Soto, Navarro, Covarruvias* tradit *Molina Tr. 2. c. 348.* & alii passim. Quamvis fateatur *Lesius c. 2. d. 4. n. 25. Lugo d. 26. s. 4. n. 44.* & alii, posse ultroneos venditores exigere ordinariæ pretiæ, utpote justum, etsi alioquin non subeant labores & molestias, quas ij, qui sunt ex officio mercatores. Queniammodum & ij, qui vectigal defraudarunt, adeoque expensas illius non sustinuerunt, pretium ordinariæ exigere posse censentur.

16. *In subhastatione seu auctione publica frequenter pretium est multo vilius, infimo, aut carius, summo, spectato appetitu & copiâ vel raritate emptorum.*
Unde in tali vendendi modo, seclusâ utrimque fraude, excedi posse usque ad medietatem justæ alioquin pretiæ, v. g. ut quod valet centum ematur quinquaginta, aut vendatur centum quinquaginta, censet *Molina.*

Molina, Diana & alii passim. Pretium enim istud est velut extraordinarium, & utrimque fortuitum; taciteque saltem probatum à republica, communi usu & pari consensu. Esto respublice non approbaret læsionem ultra dimidium; quo casu aliàs, & juxta quosdam etiam hic concedit rescissionem. Tametsi Varii cum Lessio, & Pacinacina dicitur de contract. q. 2. p. 4. n. 21. putent excessum quemlibet, seclusà fraude, utrimque condonari. Fraudes porrò hæc vitandæ, occultatio vitii, subornatio fictorum licitatorum, qui augeant ultra pretium naturale, venditio ex industria facta à præcone absentibus emptoribus ut uni gratificetur, conspiratio opposita emptorum. Vide Lugo disp. 26. sect. 4. n. 45.

Quid de mercibus minutatim venditis.

17. Pretium legitimum quando servandum.

Insuper modus vendendi mercem minutatim generat aliam rationem pretii seu æstimationis; uti generalis usus seu praxis ostendit. Ubi tamen concurrat specialis labor in sic vendendo, periculum partialis saltem interitus vel deteriorationis paulatim mercibus obrepentis. Dicendum in primis servari debere pretium legitimum justè taxatum in favorem illius, cui lex favet, quando mercem non sunt notabiliter aliis meliores. Ratio est: quia respublica potest taxatione pretii legitimi præjudicare, & de facto præjudicat libertati privatorum ad petendum aliquoquin pretium aliquanto majus, præsertim in victualibus, ne monopolis & oppressioni iniquæ porta pateat. Quamvis Respublica providere debeat, ut non taxetur pretium minus vulgari seu naturali justo, saltem infimo, si in gratiam emptorum (uti fit regulariter) vel majus summo, si in gratiam venditorum (uti fit in constitutione censuum) aliàs enim fieret injuria five emptoribus, five venditoribus respectivè. Unde si fit exorbitans à latitudine totius justè pretii naturalis, censent plures detrahi posse vel addi, quod excedit vel deficit. Nihilominus (ut notat Lugo d. 26. sect. 5. num. 59.) non obstante jacturâ aliquo privatorum posset respublica exigente ita bono communi in casu extraordinariæ necessitatis, v.g. obsidionis, ne oriatur periculum seditionis, taxare pretium annonæ infra justum infimum, quod aliàs ob parcitatem venditorum tali casu multum excreveret.

Si in cuius favorem.

Dixi servari debere in favorem illius, cui favet lex. Unde in emptione censuum, cum legitima constitutio non possit esse infra nummum v. g. decimum sextum, idque in gratiam venditorum, nequit creari ad nummum decimū quartum, bene tamen ad decimum octavum vel vigesimum. E contra si pretium legitimum, modii frumenti sit vulgare medium, non potest quidem plus vendi, potest tamen vendi minoris, infimo scilicet pretio vulgari. Estque id ordinarium: cum taxetur ordinariè pretium,

ne in illo excedatur, non autem ut non infra descendatur.

Dixi etiam, quando merces non sunt notabiliter aliis meliores: eas enim vendens potest plus exigere, spectatâ æquitate. Sicut etiam posset iis de industria miscere viliores, quousque redigantur ad statum & qualitatem ordinariarum mercium, v. g. temperando vinum generosissimum, alio tenui: uti cum Lessio c. 21. dub. 11. n. 83. docet Lugo sup. n. 68.

Quando non.

Dicendum II. Quando non est pretium lege taxatum, exigi nequit majus summo, aut dari minus infimo: aliàs enim deesset æqualitas inter mercem & pretium. Deinde emptor non posset in similibus circumstantiis mercem tanti vendere, neque venditor tam vili pretio similem venalem reperire.

18. Vulgare quando servandum.

Si sit læsio intra dimidium justè pretii, subest in lædente peccatum, & quidem juxta certam & communem Doctorum sententiam cum obligatione restituendi (etsi ad hanc negandam inclinet Gerson Tr. de Contract. p. 2. prop. 11.) quæ fundatur in lege justitiæ exigente reparationem inæqualitatis. Et, ut regula Juris habet, nemo cum alterius detrimento est locupletandus. Leges, quæ in oppositum citantur, non concedunt probando, sed permettendo tamquam licitum impunè, seu non puniendo in foro externo deceptionem leviolem. Quæ si adeo exigua foret, ut additis conjecturis censeri possit condonari, jam cessat injuria. Aliàs locum habet quod dixit Apostolus 1. Thessal. 4. Ne quis supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum. Quoniam vindex est dominus de his omnibus.

Læsio etiam modica est injusta restitutioni obnoxia.

In foro tamen externo regulariter non datur actio læsis intra dimidium justè pretii, idque etiam de Jure Canonico, ut constat ex c. Cum dilecti, & c. Cum causa, de Empt. & vendit. Læsis autem amplius datur actio ex l. 2. C. de rescind. vendit. ubi etsi sit casus decepti venditoris, idem tamen communi sententiâ est de emptore. Censetur porrò talis læsio; in venditore quidem juxta omnes, quando res valens 100. venditur infra 50. in emptore verò consequenter cum proportione, quando illa emitur ultra 150. ut similiter habet communis sententia contra Nonnullos existimantes requiri excessum ultra 200. Ratio est: quia inter emptorem, & venditorem est servanda æqualitas, quæ aliàs (ut patet) non servaretur. Deinde emptor sic esset læsus, non solum ultra dimidium, sed in duplo. Itaque etsi centum sint tantum dimidium ducentorum, tamen centū quinquaginta duo sunt justum pretium, & infra super plusquam dimidium ejusdem. Dedit tamen respectu venditoris computari læsio infra dimidium justè pretii infimi, & respectu emptoris ultra dimidium justè pretii

19. In foro externo datur actio decepti ultra dimidium.

Quando censetur talis deceptio.

pretii summi (si de vulgari sermo sit) quod enim intra latitudinem totam iusti pretii est, non censetur læsio.

*Quamdiu
duret hæc
actio ex iure
& moribus.*

Duratque hæc actio per se alii ex parte læsi inspecto iure communi triginta annis *L. Sicut in rem C. de præscript. 30. vel 40. annorum.* Et si in variis regnis sit tempus restrictum: in Lusitania quidem ad quinquaginta, in Castella ad quatuor, in Gallia ad decem, ut refert *Castro Palao infra §. 15.* Similiter restrictio ad decennium facta est pro Belgio per Edictum Principum anno 1611. Plura de hac materia vide apud *Castro Palao p. 17. per 15. Paragraphos.*

20.
*An titulus
augendi pre-
tium sit dam-
num vendi-
toris præ-
sumptum.*

Ex præmissa assertionem sequitur non excusari in stipulatione excessivi pretii ab iniustitia venditorem ratione damni, quod in anteriori mercium emptione aut vectura est passus v.g. ab hostibus, latronibus, periculis maris &c. quod utique communiceari non debet emptoribus cum eorum gravamine. Quamvis fieri posset, ut generalius aliquod onus vel damnum, quatenus causaret mercium raritatem aut eas communiter afficeret, augeter similiter earumdem pretium. Similiter non excusat peculiaris propensio, utilitas aut necessitas emptoris: quæ dum non est communis, non auget utique communem rei æstimationem seu pretium. Estque etiam utilitas propria ipsi emptori. Nullus autem vendere potest quod suum non est. Qua in re frequenter peccatur. Et si communis utilitas rei, v.g. idoneitas loci, ad quæstum seu mercaturam, reddat illam communi æstimatione cariorem.

*An propen-
sio aut uti-
litas empto-
ria.*

21.
*An hic sciens
excessum
censetur
condonare.*

Quod si tamen emptor sciens excessum injustum pretii, mercem nihilominus habere velit, nullo metu aut necessitate adactus, censetur *Navarrus, Saa, Molina, & alii apud Diana p. 5. Tr. 14. Resol. 39.* præsumi posse, quod velit donare excessum pretii; secus si ex necessitate. Verum & aliàs id generaliter non videtur verum: cum sæpe det emptor excessum, sive ex affectu speciali erga mercem, sive quia vult evitare molestiam licitandi, animo emendi, non donandi: sicut qui ut evadat molestiam mutuantis, stipulatur usuras. Tametsi interdum videatur ex peculiaribus conjecturis præsumi posse donatio, attentâ magnificentiâ emptoris, amicitia vel consanguinitate venditoris, aliisque circumstantiis seu signis.

22.
*Quibus de
causis possit
res vendi
pluris quam
valeat.*

Potest nihilominus res vendi pluris, quam valeat, si multum interfit venditoris illam retinere, nec tamen eâ emptor carere possit: potest enim venditor se servare indemnem. Immo huc referunt *Joannes Medina, Navarrus, Bonacina d. 3. de contract. quest. 2. p. 4. n. 15.* & plures alii, specialem venditoris erga rem, v.g. à parentibus relictam, affectum, ac de ea delectationem, quæ se privet in gratiam emptoris; hoc sal-

tem monito ac augmento pretii, qui forte alibi minori pretio comparare posset rem sibi æquè utilem. Idque locum habet juxta *Bonacina*, et si pretium foret à lege taxatum, utpote in cuius taxatione non fuit habita ratio damni aut incommodi specialis Obvenientis venditori ex carentia rei. Unde etiam si rem erat servaturus in aliud tempus, quo pluris erat valitura, potest hoc damnum æstimare, ut patet ex *c. In civitate & c. Naviganti, de Usuris, de tractâ æstimatione custodiæ, periculi, deteriorationis mercis. Vide Bonacina d. 3. de contract. q. 2. p. 4.*

Quæri specialiter solet, an liceat augere pretium, si res vendatur credito seu dilata solutione? Et quidem constat posse, intra latitudinem pretii iusti manendo, exigi summum. At non posse idcirco præcisè ultra summum pretium vendi, est communis Doctorum sententia; quæ aperte patet ex *c. Consultus, de Usuris.* Ibi enim intervenit implicitum mutuum pecuniæ creditæ, adeoque licet rem usurarium, si alii tituli desint. Nihilominus possunt concurrere, & plerumque concurrunt alii tituli justificantes, dum tamen non nimium æstimentur, puta periculum non obtinendi in toto vel in parte solutionem, vel non nisi cum difficultatibus & expensis; lucrum cessans, quia videlicet mercatores pecuniam præsentem mox ad quæstum applicarent, non sinendo esse otiosam, debitaque contracta, unde interesse pendunt, solverent, &c. Accedit, quod modus credito vendendi solet augere commune pretium, saltem in tali vendendi modo, quatenus auget numerum & appetitum emptorum: ut patet, dum merces ex India seu aliis longinquis partibus in magna quantitate, simul ad Emporia veniunt, & mox creduntur in varios mercatores distrahantur: id enim scientes emptores in majori copia accurrunt, quam si paratâ pecuniâ venderentur.

Simili ratione solent in emptione, quæ pretio minori, quam sit infimum, sit anticipatâ solutione, estque adeo implicitum mutuum, plerumque concurrere alii tituli excusantes ab iniustitiâ, quæ alioquin inesset, veluti in palliata usura. Addit *Lesius c. 21. dub. 7.* merces non præsentem neque paratas communi iudicio minus valere. Quod tamen improbat *Wiggers c. 5. dub. 8.* si seponantur alii tituli, quod scilicet huiusmodi merces soleant esse diversis periculis obnoxia, & emptoribus adducere incommoda.

Quæri etiam posset an chirographa seu obligationes possint emi minoris, quam sit summa capitulis? Resp. Aff. ordinariè loquendo, ob dubietatem & difficultatem solutionis; simileque titulos ordinariè huiusmodi annexos, quanti minoris prudentum iudicio idcirco veniunt æstimanda.

23.
*An ob illam
tam solutio-
nem possit
res carum
vendi.*

24.
*An minus
pretio ob
anticipatam
solutionem.*

25.
*An obligatio-
nes possint
emeri minoris
summi, quam
sit capitalis.*

manda. Secus est iuxta communioem & verioem (teste *Maldero Tr. 5. c. 2. dub. 5.*) Doctorum sententiam, contra *Ciceranum* & nonnullos *Mios*, si omnia incommoda abint, cum ibi involvatur implicitum mutuum, nec appareat praetextus emendi minoris, quam dilata solutio debiti empti; qua ratione etiam mutans praetendere poterit, actionem suam in mutuatarium minus valere, quam id quod ei in paratis praestitit.

26. Quid censuram de libranzia militarium.

Quantum ad chirographa seu libranzias militares, consentiunt quidem Doctores, non posse pretio diminuto, puta circa vel infra dimidium, emi ab iis, qui sunt causa difficilis solutionis, quibusque ex officio incumbit solutio, uti sunt internum officiales & quaestores Principum. Alii tamen ordinariè eas sic emere possunt, juxta Doctores communiter. Quod si vero quis ratione specialis gratiae aut necessitudinis cum Principe vel ministris foret securus de solutione facile obtinenda, adhuc videtur juxta *Molina, Lessium* & alios posse ab illo hujusmodi chirographa emi minoris: eò quod dum venalia proponuntur, pretium illorum pendeat non ex commo- dolo particulari unius, sed ex communi aestimatione, qua aestimantur, si in publico foro venderentur: esto venditores non teneantur attendere difficultatem solutionis, adeoque possint tantum vendere, quantum offertur sub lato dolo, ut habet consuetudo. Nihilominus oppositum satis probabiliter tradit *Malderus sup. Wiggers Tr. 5. c. 5. dub. 9.* & alii. Esti per modum donationis remuneratoriæ non raro concedatur lucrum inde proveniens, praesertim cum alias non sit spes aliquid obtinendi, neque alter obligetur operam & auctoritatem suam interponere. Alias non parum urgent hic, quæ ex communi sententia praemissa sunt *num. preced.* Vide *Wiggers*.

27. Quando vendi rem nomine alterius designato pretio, possit incrementum aut decrementum ejusdem sibi retinere?

Quæritur denique an famulus, seu qui rem nomine alterius designato pretio vendendam aut emendam suscipit, possit incrementum aut decrementum ejusdem sibi retinere? Resp. Dubium non esse, quin possit, si dominus satis aperte significet se residuum dandi vel accipiendi pretii, alioquin justè, ei cedere. Quod censetur tacite facere juxta *Conradum, Navarrum* & alios; quos refert & sequitur *Castro Palao d. 5. p. 16.* qui commissionem dat proxenetæ, nullo alio ei assignato aut dato stipendio laboris ac diligentiae; nisi forte excessus esset exorbitans pretium diligentiae. Quod etiam cessat, ubi proxenetæ sciunt se habent determinatas suas provisiones, uti vocant.

Quando non possit.

Alias autem non potest id fieri, non solum si dominus commiserit, ut res vendatur quanti potest, vel nullum pretium designaverit; sed etiam si simpliciter commi-

serit rem vendi designato pretio. Designatio enim ista pretii solum facta est, ne res vendatur infra: adeoque non est titulus, quo exco, justè retineri possit. Confirmatur: quia vel tenebatur alter ad istud officium praestandum vi famulatus, & sic patet non esse rationem retinendi excessum: vel non tenebatur. Et tunc si gratis se istud praestare significaverit, non est locus compensationi; quæ non datur, ubi debitum justitiae non intercedit; sed solum manet in altero obligatio gratitudinis. Si animo obtinendæ satisfactionis officium esset praestitum & acceptum, adhuc non patet via occurræ compensationi, dum potes ratione gesti negotii urgere & obtinere solutionem.

Non etiam facile ulovenire potest, quod habet *Lessius c. 27. dub. 19.* posse famulum sibi rem emere designato pretio, dein alteri carius vendere suo nomine. Nam diligentiam oportebat ab eo praemitti in alio emptore quaerendo, qui plus offerret, eique res vendi, ne infideliter negotium domini agere convincatur. Quem si invenire non potuit, non est verisimile, quod veller eam sibi emere, qui proinde ex propriis solvere domino deberet, & periculum totum rei, si interim quocumque casu percat, in se suscipere. Unde quando non constat de hujusmodi intentione, aut de alia expressa voluntate emendi sibi, censendum est eam non adfuisse.

28. Consideratio Lessii expenditur.

Facilius tamen posset id habere locum in casu, quo commissione facta de re certo loco vendenda, famulus eam sibi emeret pretio ab aliis oblato, dein ad alium locum transferret, ibidem carius venditurus. Quo casu etiam citra hanc viam juxta plures Doctores locus esset pretio industriae singularis, qua patiatur compensationem se dignam, uti observat *Navarrus, Ledesma, Saa, Molina, Salas*, prout refert & sequitur *Castro Palao sup.*

Eadem est ratio de commissa alteri emptio, sive non determinato pretio, sive etiam certo designato, sed ultra quod non procedatur; nisi forte concurrat titulus specialis industriae.

29. Conformiter procedendum in commissa alteri emptio. Casus concernens proxenos expenditur.

Huc spectat casus non rarus apud factores, quibus v. g. pannus committitur emendus: hos enim moralem oportet praestare diligentiam, ut quoad fieri potest, vilius emant, neque decrementum pretii sibi retinere possunt. Quod si vero sincerè procedant, quasi in proprio negotio, & mercator in gratiam eorum, quod ipsius officinam frequentent, partem pretii remittat, eamque se iisdem donare affirmet, possunt quidem spectato rigore justitiae id sibi retinere. In praxi tamen id plerumque periculosum & difficile est, ut notat *Molina d. 363.* eò quod plerumque possent alibi simili pretio emere, quodque non raro

rard ista condonatio eis præteritur, ne nimium licentur, sed facile convenient de pretio, spe lucri donandi: qui proinde liberalius de alieno solvunt, quod ipsis postea donetur.

30. *Æstimatio seu pretium mercium* crescit primò, ex parte ipsius pecuniæ, dum scilicet est illius abundantia, quæ eam facit viliores, & consequenter ut plus debeat pecuniæ pro merce (cujus aliq. in proprio valore non auget) dari. Unde pro eodem summo plus mercium accipitur, ubi est pecuniæ raritas, quàm ubi abundantia. Secundò ex parte ipsarum mercium crescit pretium ob earum raritatem (quæ mater caritatis) junctam communi appetitui, seu copiæ emptorum, v. g. ob novitatem, antiquitatem, singularem bonitatem in ordine ad victum, ornatum vel delectationem: inde enim consequenter fit, ut simile pretium ab aliis recuperari queat. Sicut è contra vililitatem pretii inducit mercium abundantiam, & emptorum raritatem, seu non appetitum.

31. *Res valde rare quo pretio vendi queant.*

Petes, an res valde rare, ut sunt quædam gemmæ, antiquæ statuæ seu picturæ, falcones singulariter edocti &c. possint vendi, quanti æstimare vult venditor, & offerre emptor ad delicias seu curiositatem comparare volens? Affirmant multi gravissimi Doctores signanter *Sorus, Saa, Valentia, Reginaldus* quos citat & sequitur *Diana P. 1. Tr. 8. Resol. 56.* & plures alii. Fundamentum est, quòd res istæ carere videantur determinato aliquo pretio, sive legitimo, sive vulgari, adeoque relictum appareat æstimationi contractuentium. Sic ut maximè in his verificetur vulgatum illud (quod ex *L. 1. §. Si heres ad S. C. Trebellian.* circumferri solet) *Tantum valet res, quantum vendi potest.* Verùm et si pretium istarum rerum habeat latitudinem valde magnam, ideoque non facile damnum sit de iniustitia (quod etiam locum habet in fructibus valde præcocius per specialem industriam procuratis) indubiè tamen non habet modum infinitam, ut proinde multè omnem rei æstimabilitatem excederet, qui pro flore v. g. rariori integrum regnum offerret. Quocirca *Molina, Malderus, Lessius, Hugo* & alii passim censent similitum rerum pretium esse desumendum ab æstimatione, quæ circa tales res, consideratà raritate & aliis circumstantiis habetur ab iis, qui similes emere & tractare solent, & absque exorbitanti passione procedunt: sic ut illud ipsum censendum sit justum: quo proinde emptor putatur mercem emptam rursus posse vendere.

QUÆSTIO III.

An Vitium Mercis à Venditore, & Valor ab emptore sint apertendi?

CONSTAT vitium afficiens ipsam rei substantiam moraliter spectatam esse manifestandum: aliàs enim vitiatum seu nullus est contractus. Varii tamen Doctores tenent, contractum fore validum & justum, quando una substantia venditur pro alia quæ bona & utili emptori ad finem suum. Similiter si vitium sit in quantitate, puta numero, pondere vel mensura; aut in qualitate, puta si pecus sit morbidum, vinum aciescens seu fugiens &c. indubiè etiam committitur iniustitia, si vendatur perinde ac si justa quantitas aut qualitas adesset: sic ut consequenter ad excrementum pretii restituendam venditor indubiè sit obligatus. Quòd verum est, et si ipse vitium ignoraverit; cum nihilominus subita materialis iniustitia, post detectionem tollenda, in quantum pretium exstat, aut inde factus est ditior. Si tamen res fuerit bona fide vendita talis qualis fuerit, in quantum emptori suspitione vitii & diminutò pro rata pretio, indubiè justus est contractus, & in debita æqualitate fundatus; eritque bona fortuna alterutrius, prout vitium subfuerit aut defuerit.

Vitiolæ porrò mercis pretium, et si occultum sit vitium, illud censetur, quo passim res vendi posset detecto vitio. Quare non licet pretio ordinario vendere creditum cujus debitor occultè non est solvendo: est enim gravissimum mercis vitium, quo detecto multò minor vendetur. Creditum namque illud omni valore (qui ex ordine ad debitorem habentem unde solvat sumitur) privatum est, sic ut sit infirma mercis intus marcidæ, & si secundum externam apparentiam probæ.

Quòd si venditor concius defectus futuri proximi mercis vendiderit, esto manifestè pretio, tenetur etiam ad reparationem damnorum ex re defectuosa emptori obviandum, veluti eorundem causa per iniustam deceptionem. Idemque habetur *L. Julianus de 13. ff. de act. Empti.* Hoc modo obligatur, si loco medicamenti præscripti vendat emortua, vel alia, ex quibus perseveret vel crescat infirmitas: si vendat semina emortua, ex quibus non nascatur fructus sperati: si vendat equum defectuosum, ex quo retardatur non sine damno & expensis in persecutioe cepti itineris &c. Quòd locum habet, et si vitium satis pateat, dum tamen advertitur non sciri ab emptore. Hujusmodi quoque vitium generatim censetur, quando res est inutilis ad finem, ad quem emitur. Unde si emptor indicet se querere vinum ad fer-

ad servandum, nequid vendi, nisi seu ante tempus corrupendum: aliis fallitur emptor à venditore, qui in talibus circumstantiis satis significat se tradere vinum, quale petitur, adeoque emptori tenetur, quantum ejus interesset admonitum fuisse. Vide *L. Si vina 15. ff. de periculo & commodo rei vendite, & L. 1. ff. de Edificio edito*. Ratio generalis est: quia censetur venditor iniqua causa damni, quod ex officio debebat impedire. Quare non sufficit tantumdem de pretio res detrahi, quanti minus ob defectum valet; ut patet.

Aliud esset (ut ex *D. Thoma* notat *Vig- gieri c. 5. dub. 6.*) si res sibi non conveniens emptori conveniret, quasi huic non deberet declarari defectus, diminuto proportionate pretio, quod fortasse emptor cognito defectu vellet quam rationabile est diminui. Idemque est juxta Nonnullos, si emptor sciens suam industriam, non explicet, ad quem usum rem emere velit, solumque de pretio interroget; dummodo hoc cum proportione diminuat, & post contractum cautus reddatur emptor contra periculum damni; etsi posset pecari contra charitatem.

De vitijs manifestis minor est difficultas: cum emptor suae tenderitati imputare debeat, si ea indagare neglexerit. Nisi forte sit adeo simplex, aut sensu externo orbus, ut respectu illius vitium censeatur occultum. Semper tamen debet pretium ad æqualitatem defectus cuiuscunque diminui.

Similiter varii advertunt venditores, dummodo pretio proportionato vendant, excusari sæpe ab iniustitia, si vitia non no- citura emptori pallient modo consueto (uti solent merces meliores oculis emptorū exponere) qui veluti satis notus, facit, ut vitium non sit occultum, sed facile queat deprehendi ab emptore, qui proinde tenetur inquirere aut examinare. Idemque frequenter est de consuetis, tum eorum, tum ementium mendacijs, dum hi se alijs minoris emisse, isti se ipsos pluris emisse aut alijs vendidisse affirmant; veluti quæ sunt communiter nota eorundem mendacia & stragemata.

34. Quid censendum de vitijs manifestis.

35. An possint merces vendi pretio currenti, si scientur brevis minuendum pretium.

Resolutio.

36. Objectio principalis proponitur & solvitur.

37. An idem dicendum sit in materia elocationis.

Delemnis difficultas est, an possit citra iniustitiam res vendi pretio currenti, cujus pretium secreto scitur brevi minuendum, sive per decretum, sive ratione superventuræ, aut in lucem proferendæ copiarum mercium. Dixi secreto: scientia enim publica eo ipso causat diminutionem æstimationis seu pretii; sic ut consequenter debeat diminui, etsi aliquis singularis emptor instantem copiam, adeoque diminutionem pretii ignoraret. De hac itaque difficultate varias sententias refert *Lego disp. 26. sect. 8. §. 2. n. 139*. Nos autem cum communiori & probabiliori opinione *D. Thoma* & aliorum apud *Castro Palao d. 5. p. 15.* respondemus affirmativè. Nam nihilominus sic venditur res justo & vigente id temporis pretio per communem æstimationem constituto, quam privata venditoris scientia non variat, nec variat scientia emptoris de imminente pretii augmento; qui proinde nihilominus rem pretio currenti juxta Doctores communiter potest emere, exemplo Patriarchæ Joseph *Gen. 41.* coementis frumenta Egypti ob imminens tem sterilitatem. Confirmatur: quia ignorans instantem diminutionem pretii justè & citra obligationem restituendi res vendit pretio currente: ergo hoc pretium justum est, tantique valent merces ignorantis; quæ tamen ob ignorantiam non pluris valent, quam merces alterius scientis imminente eventum.

Nec obstat, quod communis hæc æstimationo fundetur in errore seu ignorantia circumstantiarum; quæ non facit justum pretium, ut patet in æstimatione rei, occulto vitio subjectæ, quæ nihilominus vulgato pretio æstimatur. Nam error in præsentis versatur circa circumstantiam mercibus extrinsecam; quæ illas non immutat, ut vitium rei intrinsecum. Alijs enim, qui ignoranter vendidisset, tenentur ad restitutionem excessus pretii, uti dum agnoscitur occultus & rei venditæ intrinsecus defectus. Itaque in mutatione rei extrinseca ad valorem ipsum, adeoque ad pretium vulgare rerum facit scientia publica, uti ad pretium legale ipsa lex. Ex quo fit, eas justè eo vendi, non quidem tamquam postea sic valituras (quod plerumque est incertum, nec consideratur, dum communiter nescitur) sed tamquam de facto sic valentes. Propter quam scientiam publicam quoque fit, ut passim possint res similes currenti pretio, uti emi, sic & alijs rursum vendi: quæ proinde tanti adhuc valent: sicut propterea pecuniæ valor æstimatur ex hoc, quod per illam comparari possint res humanis usibus necessaria. Itaque merces valentes non sunt viliores ob copiam ignotam, ne ipsi quidem tam occultè scienti; cum quidquam non sit vilius, quodque pro eo accipi possunt tot res necessariae, quot antè. Quare sicut privata scientia instantis inopiæ non facit illicitam venditionem ultra pretium currentis; sic nec opposita scientia copiarum vetat venditionem similiter currenti pretio factam. Charitas nihilominus exigit, ut dum venditor absque gravi seu pari damno proprio potest, caveat grave damnum emptoris, puta vendendo ea consumpturis ante minutionem, vel distrahendo inter plures diversos, nihilominus ab alijs empturos.

Prædicta extendunt Auctores, contra *Valentia disp. 5. qu. 20. p. 4. in Respons. ad quartum*, ad elocationem (uti ad conductionem) v.g. domus, si æstimatio sit breviter minuenda ob discessum vel secretò instantem.

36. Objectio principalis proponitur & solvitur.

37. An idem dicendum sit in materia elocationis.

instantem. Pretium enim e locationis attendi debet ex tempore e locationis, non autem ex tempore subsequenti toto anno usque: aliis frequenter ratione futuris eventibus deberent locatores & conductores pretium postea minuere vel augere: essetque injusta à parte rei locatio, etsi ignarus ventus futuri pretii carente locasset aut conduxisset.

38. An etiam in casu, quo diminutio nascitur ex decrio nondum publicato.

Idem circa istos Senatores.

Præcedunt similiter iidem Doctores prædictam doctrinam ob stabilem rationem præsentis & futuri valoris ad casum, quo sciretur scitur conditum vel imminens decretum, etsi non publicatum (quousque videretur) de minuendo valore pecunie, quæ nihilominus juxta præsentem valorem distrahitur. Quod & ad ipsos Senatores extendit *Lugo sup. n. 143.* nisi casu, quo industria promulgationem differret, donec ipsi eorumve amici pecunias majori valore distraxissent, idque ob potestatis ad bonum commune concessæ abusum (qui tunc subest) in præjudicium populi: cum aliis solum sit usus, scientie actusque prudentiæ æconomicae, quæ spectat propria commoda.

39. An venditor rogatus teneatur futuram mutationem indicare.

Advertit Senique *Lessius c. 21. dub. 5. n. 43.* venditorem non solum sponte, sed nec rogatum de futura mutatione teneri eam indicare, utpote cum suo præjudicio, adeoque dissimulare posse. Quamvis abstinere debeat à positiva deceptione, oppositum emptori ingerendo, sicque ad contractum incundum movendo: tunc enim dolus dare videretur causam contractui, adeoque esset obligatio compensandi damnum seu interesse alterius. Idem est, si aliæ fraudes adhibeantur.

40. Qualiter emptor teneatur indicare valorem mercis.

Ad emptorem quod attinet, is injuste agit, si sciens mercem esse integras & sinceras emat tamquam corruptas aut adulterinas, utpote emens infra justum pretium, quod proinde debet supplere usque ad æqualitatem. Similiter si venditor ignoret valorem seu præstantiam mercis, noverit autem emptor, teneatur hic præstantiam indicare, quæ in communi æstimatione augeat pretium, aut certe care pretium æquivalens. v.g. si rusticus vendat gemmam putans esse chrysalium. Unde graviter contra justitiam peccant aurifabri aut similes, qui simplicibus etiam interrogantibus non indicant veram rei æstimationem seu præstantiam; qui fit, ut vilius longè illam vendant ipsis vel alijs.

41. Quod diversimodè soluciantur.

Nec sufficit, quæ emptor moneat rusticum, ut diligenter attendat ad pretium, dicentique se velle emere tutâ conscientia, petat sibi donari excessum, si quis fortè sit in pretio; uti contra *Cajetanum V. Emptio* tradunt reliqui Doctores: tum quia non est in rustico voluntarium sufficiens ad donationem liberalem, veluti procedens ex errore, quo gemmam credit chrysalium: tum

quia hoc ipso, quod donatio in pactum deducitur, non est liberalis; veluti si usufructus in pactum deduceret donationem lucri ultra sortam. Secus esset, si utrimque re existentibus, & æquali periculo res emeretur proportionato pretio talis, qualis est. Similiter etiam, si gemmæ in aliquibus locis sint vilis pretii, possunt indubie ibi emi pretio currenti. Ut è contra, si res hic vilioris pretii sint in majori longè pretio apud externos, v.g. Indos, deberet venditor ignarus de pretio moneari, aut ei justum pretium secundum æstimationem, quæ ibi est, dari. Si insuper virtus alicujus rei, v.g. lapidis, sit adeo occulta, ut etiam peritis, v.g. lapidarijs, vulgè non pateat, poterit emi secundum communem æstimationem, quam habeat apud eos, qui norunt speciem rei, v.g. lapidis: pretium enim ejusque augmentum sumitur ab æstimatione Communi, attento usu ordinario rei. Idem est, si falsiculus herbarum mixtus sit flos aut herba pretiosa soli ementi aut paucis nota: secus si pretium illius communiter nosceretur.

Postremo, si res aliqua sit empta ad mensuram, v.g. si venditi sint decem modii frumenti & postea deprehendatur major quantitas, v.g. modii dyodecim, debet restitui excessus, utpote non venditus, aut contentiente venditore suppleri pretium. Si res sit empta ad corpus, etsi addita seu indicata simul mensurâ, v.g. vas vini, quod continet viginti amphoras, tota quidem censetur vendita, etsi major quantitas postea deprehendatur (quæ non fuit addita ad venditionem restringendam, sed rem venditam demonstrandam) *L. Qui fundum ff. de Evictionibus*: teneatur tamen emptor supplere pretium respondens quantitati repertæ, si retineat, velit. De simili hoc modo vendendi fuscè tractat *Molina Tr. 2. disp. 367.* ubi etiam notat referens se ad *oitenla disp. 211. & 286.* circa expressionem quantitatis in legatis & donationibus, quæ pendunt ex sola liberalitate conferentis; largientem non solvere ejusmodi expressionibus quantitatum aut qualitatum rei, quam tribuit, quasi dependenter ab eorum subsistentia subsistat aut concidat legatum vel donatio; adeoque merito jus civile statuisse, ut in hujusmodi, quando aliud de voluntate legantis aut donantis aperte non constat, tales falsæ demonstrationes pro non appositis habeantur.

QUÆ

QUESTIO IV.

De Monopolys.

43. Monopolium quid.

MONOPOLIUM nomen importat unius seu solius venditionem. Iude monopolium dicitur proprie fieri, quando unus vel pauci efficiunt, quod ipsi soli aliquod genus mercium vendant pretio, quo eis libuerit. Generalius autem complectitur quamvis industriam aut machinationem mercatorum, qua efficiunt, ut vel ipsi soli aliquid vendant, vel ut vendant certo pretio. Gravissimeque monopolia vetuit Zeno Imperator *L. un. C. de Monopolys*, sub poena nimirum praescriptionis & privationis omnium bonorum.

Qua statuta aduersus monopolia.

Contra qua etiam varia successivis temporibus prodierunt Edicta nostrorum Principum, quorum summa est, ut abstinetur ab omni specie commerciorum & conventionum, qua monopoliorum rationem redoleant, adjuncta poena banni, confiscationis & correctionis arbitrariae; ut videre est in *Cod. Belgico V. Monopolien*, & apud *Zyperum in Notis. juris Belg. Tit. de Monopolys*.

44. Monopolium ex indulto Principis quomodo licitum.

Licitum tamen est Monopolium interdum ex indulto Principis, iuxta de causa (qua in dubio praesumitur) concedentis uni privilegium certas merces invehendi aut distrahendi; prout & Bibliopolis ob expensas praestitum datur privilegium, ne alius imprimat, aut alibi impressa distrahatur, ad certum tempus. Oporteret tamen Monopolis tunc praescribere pretium, ultra quod non accendantur, saltem in mercibus vitae humanae necessariis: etsi in iis, quae ad luxum vel voluptatem spectant, nemoque emere cogitur, facilius relinqui possit taxatio eorum arbitrio.

45. Monopolium sit iniustum.

Illicitum autem in primis est Monopolium, quando Monopolae conspirant in pretium, quod independentem a monopolio excedat rigorosum iustum (ut plerumque contingit) idque cum obligatione restituendi excessum, & quidem in solidum, iuxta ordinem in praeced. tract. explicatum, si ex communi conspiratione, cujus singuli causa extent, damnum sequatur. Immo etiam iuxta plerisque Doctores alii non participes nequeunt exigere pretium quatenus ita ex monopolio auctum, utpote iniustum, neque ortum ab aestimatione communi, a qua pretium naturale taxatur.

46. Quid si conspiratio sit de pretio rigoroso.

Quod si conspiratio sit de pretio aliquo iusto, etsi summo, dubium est an sit peccatum contra iustitiam; etsi plerique fateantur esse contra charitatem. Afferit *Conradus, Sotus, Navarra, Medina* & alii, quos citat & sequitur *Castro Palao Herinx Sem. Theol. Pars III.*

d. 5. p. 34. Nihilominus oppositum censent *Molina, Bannez, Petrus Navarra, Lessius, Lugo* & plures alii: eo quod conventio ista non respiciat aliquod obiectum iniustum: ipsi enim conspirantes aut etiam alii non sunt ex iustitia obligati vendere etiam pauperibus (erga quos facilius posset peccari contra charitatem) minoris, quam pretio rigoroso. Quare suadens alteri, ut sic tantum vendat, non solum aliquid agi iniuste. Neque emptores habent jus emendi pretio infra summum, nisi dependentem a libera voluntate venditorum, qui supponuntur citra metum aut fraudem liberè id nolle. Quia tamen id graviter repugnat bono publico, estque iniustitiam expositum, merito huiusmodi machinationes severe per leges exterminantur. Ideoque *L. Un. C. de Monopolys* illicitae generatim dicuntur & decernuntur conventiones de non vendendo minoris, quam ipsi monopolae stauerint. Ex quo tamen frustra contendit *Castro Palao supra* convinci oppositam sententiam.

47. Quale censendum monopolium, si pauci merces coemant, ut postea pro arbitrario vendant.

Secundo fit monopolium, quando unus vel pauci merces certi generis tempore abundantiae v. g. frumenta tempore messis viliori pretio coemunt, ut postea caritis pro arbitrario vendant. Quod, etsi serventur limites iusti pretii, repugnare iustitiae Doctores passim censent: eo quod emptores sic cogantur ad augendum pretium, & tollatur e republica moderatum pretium, seu medium & iustum. Alii nihilominus cum *Molina disp. 345. Lessio c. 21. dub. ult. n. 151.* oppositum censent, immo *Castro Palao d. 5. p. 34. n. 6. & 7.* addit nullam legem positivam hanc conventionem seu emptionem & reservationem esse prohibitam, allegans exemplum *Ioseph Patriarchae*. Quod quidem verum est in casu quo emptio fit, ut merces postea moderato pretio distrahantur. Alias tamen modus iste est natus eedere in notabile gravamen reipublicae. Quamvis difficulter appareat in eo iniustitia strictè dicta: eo quod nec peccetur contra illam merces emendo, utpote pretio currenti: nec etiam emptas retinendo vel supprimendo, eo quod emptores non teneantur ex iustitia vendere, sed possint consumere aut aliò mittere: nec denique respectu emptorum, qui non habent jus ad emendum, nisi pendens a libera voluntate dominorum, neque etiam ad emendum pretio infra summum, nisi cum simili dependentia. Immo copia suppressa, & passim ignota auget pretium iustum, veluti pendens a communi scientia & aestimatione.

48. Alia monopolii genera expenduntur.

Tertio, est monopolium iniustum & restitutioni obnoxium, quando mercatores vi vel fraude impediunt, ne major copia mercium advehatur, ut ipsi merces suae carius vendant: sunt enim hi per iniuriam causa damni, tum communitati

seu emptoribus, qui idcirco aligere debent pretium: tum alijs mercatoribus, si quos per eandem injuriam in venditione, adeoque in lucrando impediunt. Secus est, si precibus simili modo id faciant, suis commodis consulendo. E contra emptores similiter contra iustitiam peccant vel fraude impediunt abundantiam pecuniam vel emptorum, ut ipsi minoris emant.

Denique (ut reliqua orantur) Monopolium illicitum est, cum artifices conspirant, ne opus ab uno inchoatum alter percipiat: vel cum de certo locationis pretio conspirant. Quae similiter cedunt in perniciem reipublicae. Et generatim quaelibet conventio mutua spectans proprium commodum cum detrimento seu perniciem reipublicae illicita est, & nomine Monopolii venit intelligenda.

QUÆSTIO V.

De periculo & commodo rei venditæ, pactisque apponi solitis.

49. Completâ per traditionem & translationem nempe domini venditionis, periculum & commodum rei spectat ad emptorem. Immo jure communi etiam ante traditionem.

EX valida & pura venditione constat nasci obligationem in venditore tradendi mercem, in emptore vero pretium; perfectaque & completâ per translationem domini venditione, omnem commodum & periculum, omnemque meliorationem & pejorationem rei venditæ esse penes emptorem, veluti dominum. Priusquam vero res tradita sit, dominiumve transferit in emptorem, venditori possit eam perire & pejorari, uti & meliorari venditori, veluti domino. Nihilominus jure civili statutum est, ut si res vendita, esto nondum tradita, sit determinata, v.g. hæc domus, hic equus &c. pereat vel pejoretur emptori, uti & incrementum ejus ad emptorem pertinet, *L. Id quod 7. ff. de periculo & commodo rei venditæ. L. 1. & 2. C. eod. & Inst. de Emp. & vendit. §. 3.* Et hæc juris constitutio est unica ratio conclusionis. Congruentia allegatur, quod venditor solum teneatur actione personali ad rem tradendam, quâ pereunte cessat ejus obligatio: emptor autem teneatur actione personali ad dendum pretium, si nondum solvit; quod cum dare possit, non cessat ejus obligatio.

Id nihilominus Cujacio minus æquum visum est, ut nempe venditor sit speciei debitor, cujus interitu liberetur, emptor vero debitor generis, quod non pereat. Existimat itaque rem quidem perire emptori, non etiam pretium, quod proinde non teneatur solvere, vel quod possit solutum repetere. Pro qua sententia in Curia Hollandiæ judicatum refertur, nempe quod periculum rei immobilis venditæ ante traditionem seu adheredationem

spectet ad venditorem, idque vigore Constitutionis Carolinæ de adheredatione ad translationem domini requisita, de qua aliàs egimus. Ita refert *Val. Andr. ad Inst. de Empr. & vendit. in addit. n. 10.* existimans id non alienum à jure naturæ seu Gentium, nec ubique servari commentum juris civilis.

Excipiuntur autem secundum jus commune nonnulli casus, Primus, si aliud inter partes expresse conventum sit. *L. Si in venditione ff. de peric. & commodo rei venditæ.* Secundus, si venditor fuit in mora tradendi rem venditam. *L. Illud sciendum ff. eod.* Tertius, si culpa venditoris res perierit vel pejorata est. *L. Quod sape §. Si res ff. de Contrah. empt.* Quartus, si res ante traditionem fuerit confiscata ob delictum venditoris, *L. Si fundus ff. Locati.* Quintus, si venditor affirmaverit rem diutius posse reservari, & tamen corruptatur ante traditionem; vel etsi non affirmarit, sciens tamen rem non duraturam, non admonuit emptorem; cui tunc venditor obligatur, quantum ejus intererat admonitum fuisse, *L. Si vina ff. de peric. & commodo rei venditæ.*

Premissa insuper expresse dicta sunt de re vendita, quæ sit determinata: indeterminata enim, v.g. decem modii ex granario; vel solum determinata ad mensuram, v.g. totus acervus tritici pro florenis in singulas mensuras, perit venditori; ut ex juribus colligitur, signanter *L. Quod sape ff. de contrah. empt.* Congruentia est, quod venditio rei confusæ (quæ eatenus confusæ & imperfectè cognoscitur) videatur solum inchoata, perficienda, cum res fuerit determinata. Si autem non quidem pereat, sed solum pejoretur, quæ absque culpa venditoris, hujusmodi incommodum, uti oppositum commodum, est emptoris; qui tunc emit rem, prout erit tempore traditionis, exponens se fortuitis eventibus, tum favorabilibus, tum damnoſis. Quod manifestum est in extrinseca deterioratione vel melioratione, quæ ad decrementum vel accrementum pretii. Vide *Lessium c. 21. dub. 12.*

Ad fructus rei venditæ quod spectat, si de ipsius aliud conventum non sit, pendentes sunt emptoris, tum insaturi, tum maturi, qui, velut accessorii & pars rei venditæ, censentur unâ cum re ipsi emptori. Qui autem post venditionem nascuntur, si similiter aliud non sit in pactum deductum debentur emptori, uti res ipsa. Intellige, si venditio fuerit perfecta: sed si venditor ratam esse noluerit ante persolutum pretium; quando etiam penes illum manet periculum rei venditæ. Item si tantisper noluerit rem esse venditam, sed locatam. Immo si venditio perfecta quidem, non tamen completa sit per solutionem pretii, vel fides non sit habita de pretio, fructus produ-
ducendos

St. Excipiuntur nonnulli casus.

St. Quis si res vendita non sit determinata.

St. Ad quem perit periculum fructuum proseritur ante persolutum pretium.

ducendos pertinere ad venditionem, tradit Covarruvias & plures alii præsertim Juristæ. Verum contrarium docent Theologi communiis: eò quòd si ut rei interitus, sic & commodum spectare debeat ad emptorem; quòdque uti res, sic & fructus rei accessorius debeat eidem. Si tamen emptor sit in mora solvendi, reparandum est venditori interesse, quòd inde patitur conceduntque leges civiles loco fructuum uluras interim pretii non soluti. Quas quidem Molina Tr. 2. d. 368. & plures alii censent non esse foeneratorias, sed compensatorias. Quòd refutat Castro Palao d. 5. p. 26. n. 8. addens n. 9. leges istas ab ulura exculari (si tamen exculandæ sint) quòd sic puniant morosum solutorem, qui proinde ante condemnationem iudicis non teneatur. Non tamen possit juxta Doctores passim contra Molina, Covarruvias & quosdam alios in pactum deduci annua pensio interim solvenda seclusis titulis, qui justificat mutuum cum auctario supra sortem: etsi possit venditor pacisci, ut donec pretium solvatur, illud emptor accipiat in censum constitutum super fundum. Ratio est: quia pensio ista exigeretur ob dilam pretii solutionem, adeoque vi citi mutui. Et quamvis leges concedant uluras pretii in pœnam moræ culpabilis emptoris; hæc tamen pœna cessat, cum venditor liberè dilationi consentit.

addicta in diem, seu constituta penes primum emptorem; si interim conditio melior non occurrerit. Quòd si aliud adjiciat, id est, meliorem conditionem seu incrementum pretii offerat huic potest adduci res, dummodo tota, arbitrio venditoris, in cuius utique favorem hoc pactum fuit adjectum: ut proinde possit, si velit, meliorem conditionem abicere, seu ex toto, uti necessarium foret cessare, & retinere primum emptorem. Qui tamen eà semel admittit, liberatus est, et si posterior non foret solvendo. Quamvis etiam primus emptor, si licitando plus adjecerit, potior sit L. 7. ff. eod. Quòd ipsum debet eidem offerri L. 8. eod. Sic tamen ut & in venditoris arbitrio sit, Jus adjectionem abicere L. 9. eod. Periculum & commodum rei sic venditæ est interim penes emptorem: cum contractus fuerit absolutus, etsi sub lege, ut resolvatur, resque fiat emptoris, ac si nunquam fuisset inquit, adeoque & sine nova traditione, eo ipso, quòd intra tempus determinatum, ferenti meliorem conditionem fiat addictio. Immo & fructus interea percepti ab emptore redeunt ad venditorem, compensatis ab eo expensis, L. 6. ff. eod. Non autem sequuntur secundum emptorem L. 6. cit. & 16. eod.

Penes quem sit periculum & commodum rei sic venditæ

Ex arbitrio autem contrahentium possit iniri venditio non quidem purè & absolute, resolvenda sub conditione præmissa, uti L. 1. cit. sed potius perficienda sub conditione, si intra certum tempus melior non fuerit oblata conditio. De quo nil speciale dicendum restat.

Aliud Pactum adjici solitum est Commissorium (quod vulgò Pactum Legis Commissoriae, potius autem lex Commissoria, quam sibi statuunt contrahentes, dicitur) quòd est pactio, ut si pretium non solvatur intra certum diem, res sine inempta L. 2. ff. de Lege commissoria. Quare est venditio pura, sub conditione tamen resolutive illius, quasi facta non fuerit, & ut ad venditorem redeat, si pretium non detur tempore statuto L. 1. ff. eod. Unde qui in hanc legem committit, in totam venditionem censetur committere. Cum autem committi dicatur res aliena, quæ dicitur redire ad venditorem, supponitur fuisse aliena seu emptoris. Ut proinde pactum hoc supponat venditionem puram, nec adjiciatur per modum conditionis suspensivæ, sed resolutive contractus jam perfecti; uti contra Cujacium tradit Zoësius in ff. de lege commissoria n. 3. Quare commoda & pericula rei venditæ interea spectant ad emptorem, resolutaque venditione redeunt ad venditorem juxta dicta de pacto additionis in diem.

Quid Pactum commissorium, & quis ejus effectus.

Quia tamè ex utroque pacto emptor subit periculum rei emptæ, & obligationem solvendi seu amittendi pretium, si res pereat, cum

Qualiter pretium rei sic venditæ temperandum.

54. Quid censendum de venditione conditionata.

55. In pactis venditionis adjectis quid generatim observandum.

56. Quid pactum additionis in diem.

Herinc: Sam. Theol. Pars III.

è, contra non sit certus de retinendo com-
modo seu fructibus, debet in taxatione
pretii onus hoc apponi, debet etiam pa-
ctum perfectum, aliàs non operabitur ipso
jure resolutionem contractus, neque domi-
nium ad venditorem, redibit sine tradi-
tione; ut si simul cum ipso contractu &
tamquam pars illius concludatur. Et qui-
dem verba debent id ipsum satis aperte si-
gnificare. An autem dies exprimenda sit in
forma horum pactorum, quaerit *Zoesius sup.*
n. 7. & resolvit, quod non. Vide ipsum. Qui
etiam *num. 10.* ait ad legem commissariam
quoque spectare hanc formam, ut res in-
empta sit, soluto per venditorem pretio.

Prædicto vicinè aliud pactum seu con-
ventio, ut si vel quando displicerit emp-
tori, res sit inempta. Quo casu similiter
contractus est quidem purè initus, sed sub
conditione resolvitur. Estque adjectum
tempus servandum, uti & servanda con-
ventio, ut quandoquunque displicere pos-
sit. Si verò nil de tempore adiectum, cen-
setur juxta *Zoesium sup. n. 11.* subintelligi
tempus sexaginta dierum arg. *L. 31. §. 22.*
ff. de adlit. edicto.

Est insuper aliud pactum de retroven-
dendo (quod Retractus conventionalis di-
citur) conventio adjecta venditioni, ut li-
ceat venditori rem ad se retrahere, seu te-
neatur emptor revendere post certum tem-
pus aut ad nutum venditoris. Venditio
porrò hujusmodi fuit pura, adeoque pe-
riculum & commodum rei venditæ per-
tinet ad emptorem: opus tamen est novo
consensu emptoris, qui rem emptam re-
tro vendat, & consequenter novâ tradi-
tione quâ dominium ad primum vendito-
rem revertatur, ut vult *Zoesius infra n. 19.*
Contra alios, quos citat. Quæ actio seu
facultas etiam transit ad venditoris here-
des intra terminos temporis præfixi, nisi
aliunde constet fuisse tantum pactum per-
sonale, non egrediens personam vendito-
ris. Debetque venditor hoc pacto uti
volens offerre pretium, & quidem totum.
(cum volens impleri pacta, non debeat
ex sua parte esse in defectu) quod nempe
justum fuerit tempore retractus, ut
docet *Zoesius Tr. de Retractu n. 18.* (quem
adjecit ad *lib. 18. Digest. Tit. 3.*) arg. *L. fin.*
C. de jure Emphyteut. & L. fin. C. de locat.
prad. nisi aliud contrahentes sint pacti, aut
alia sit loci consuetudo, quam partes res-
pexisse videntur.

Fructus percepti ab emptore tamquam
vero domino non sunt restituendi *L. He-
rennius ff. de Usuris.* Neque enim tam re-
solvitur prior venditio, quasi numquam
facta, quam inaeatur nova. Pendentes
tempore prioris contractus veluti pars
fundi, cum quo venduntur, sunt resti-
tuendi, aut certe eorum pretium ex *L. Ju-
lianus 13. §. 10. ff. de act. empti;* intellige

si eodem pretio fiat revenditio, cum aliàs
retrahens non recipiet totum quod ven-
didit, adeoque foret inæqualitas, utpote
fundo ratione fructuum cætius vendito.
Quæ inæqualitas tamen cessat, si pretio de
novo constituendo fiat revenditio, adeo-
que tunc habenda non est ratio fructuum
predictorum.

De fructibus naturalibus pendentibus tem-
pore retractus censet *Fachinus & Covarru-
vias apud Zoesium sup. n. 27.* æquitatem pos-
sulare, ut pro rata dividantur. Ipse tamen
Zoesius referens *Barbosa & Fabrum* censet
de jure cedere illos retrahenti, compen-
satis emptori sumptibus culturæ. Quod so-
lum potest facessere difficultatem in casu,
quo retrahitur res eodem pretio. Dum
enim diverso seu currenti retrahitur, con-
stat in retractu habendam rationem æsti-
mationis fructuum pendentium, qui unâ
cum fundo venduntur.

Præmissis pacto vicinum est alterum de
redimendo, sic ut emptor possit revendere,
adeoque venditor teneatur retrahere refu-
so pretio intra certum tempus, vel ad
nutum primi emptoris. Sicut enim in fa-
vorem venditoris, sic & emptoris, pactum
adiici potest, servatâ utrimque debita æ-
qualitate: ut nimirum omni in justitia in
taxatione pretii vitetur.

Potest denique apponi in favorem utri-
usque, ut nempe liberum sit tam vendi-
tori quam emptori, intra certum tempus,
aut ad libitum resilire, non tam distra-
hendo, quam novum contractum prioris
destructivum ineundo.

Retractus præterea alius est legalis,
sive consuetudinarius, isque variis juxta
varietatem locorum. Alius Societatis, quo
socius rem communem emptæ nec vendi-
tam pro parte ejus, qui vendidit, retrahit.
Alius, quo dominus directus sibi retinet
potius, quam retrahit rem venditam à
vasallo. Alius isque usitatissimus est Re-
tractus proximitatis seu consanguinitatis
aut gentilitatis. Ex Constitutionibus enim
feudoræ, & satis generalibus consuetu-
dinibus (quibus etiam consona Lex vetus
Levitica 25. & favet *C. Constitutum, de in-
integr. restit.*) competit agnatis venditoris
jus præromissio seu præferentia, & re-
tractus, ut nempe rem immobilem ven-
ditam possit ad se intra certum tempus
retrahere proximior consanguineus, oblat-
to emptori eodem pretio; & plenâ indemni-
tate, puta quoad laudemiam, gabellas, alias-
que impensas necessarias in rem factas ab
emptore. Quod jus etiam competere fi-
lio circa feudum à patre venditum sæpius
judicavit Magna Belgii Consilium teste
Christiano ad consuetud. Mechl. Tit. 11.
art. 3. num. 26. Si uterque sit in pari
gradu, potior est jure, qui prævenit. Si
æque vigilantes, quilibet admittitur in
re dividua pro rata, in individua au-
tem

Pactum hoc
debet ex in-
continenti
apponi.

59.
De pacto ut
si displicue-
rit Emptori
res sit in-
empta.

60.
De pacto
retroven-
dendi seu
Retractu
conventio-
nali.

61.
Cui cedant
fructus per-
cepti.

Quid cen-
setur de
fructibus
pendentibus
tempore re-
tractus.

62.
De pacto
redimendi.

De pacto
utrimque
redimendi
seu rever-
sendi.

63.
Variis specie
Retractus.

Quid de
retractu gen-
tilitatis &
agnationis
petat.

Quæ em-
pti.

rem forte res dirimuntur, vel iudicis arbitrio statuitur, qui alterutri compensationem aliquam assignet. De quo, *Christinus sup. n. 4.* Nolente autem propinquo retrahere, integrum id est alteri remotiori. Quoramen, non prehabita declaratione viciniore, retrahente, liberum est ipsi viciniore retrahere a remotiore. Quod locum habet, etsi venditio ab initio facta fuerit cognato remotiori.

nuntiatioem sunt emptoris. Pendentes autem tempore emptionis sunt quoad estimationem saltem restituendi retrahenti, si eorum consideratione pretium sit augmentum: cum iniquum videretur retrahentem dare totum pretium, nec tamen recipere totam mercem, scilicet rem cum fructibus, nisi hi forent specialiter numerati ac estimati; quando retrahens iis non restituitis, posset non reddere partem pretii fructibus correspondentem. Pendentes vero tempore retractus sunt retrahentis tanquam pars soli seu fundi: expensis tamen per retrahentem emptori restituitis. Verum in his attendenda sunt locorum consuetudines, quae in materia retractus satis variae. Videri autem potest *Christinus ad Consuet. Mech. Tit. II. per totum, Tiraguelus Tract. de Retractu, Castro Palao d. 5. p. 29. & alii.* Illud finaliter notandum est laudimia aut gabellas seu similia onera non esse ratione retractus iterato solvenda; cum solum consueatur translatio ejusdem emptionis ad alium emptorem ex necessitate prioris contractus.

aut pendentes tempore retractus.

An Laudimia sine iterato solvenda.

QUESTIO VI.

De Censibus, seu Redditibus annuis.

Census aliquando sumitur pro tributo, quod capitatio, vel secundum estimationem bonorum fortunae (quorum quantitas idcirco solebat censeri seu estimari) Principi solvitur, ut *Marb. 22.* vel pro eo quod annuatim solet dari in signum subjectionis & dominii. In praesenti autem sumitur pro jure percipiendi annuam pensionem ex alterius re aut persona. Unde qui contrahit obligationem quorannis solvendi, dicitur censuarius: qui vero numerata seu praesenti pecunia ius illud emit, censuarius. Contractus autem qui circa illos versatur, censuarius dicitur, estque species quaedam Emptionis-venditionis: dicitur enim census seu redditus annuos emere: etsi jus exigendi census etiam oriri possit ex donatione gratuita vel testamento.

67. Quomodo nomen census accipitur.

Potissimum in praesenti.

Quid Contractus censuarius.

Census alius est Reservativus, cum scilicet quis rem suam in alium transfert donatione, venditione, permutatione, servato sibi jure annuae pensionis: unde bona quaedam dicuntur censuaria, de quibus infra, ubi de Emphyteusi. Alius Consignativus, cum quis retento rei vel personae suae dominio, consignat aut vendit alteri jus similis pensionis. Et quidem si percipienda sit ex persona secundum se obligata (cujus obligatio etiam concernit heredes) dicitur census personalis: si ex re secundum se spectata (quae proinde ad quemcumque transeat, manet gravata) dicitur realis, seu praediaris aut fundiarius; si constituatur

68. Censu, alius reservativus, alius consignativus.

Hic alius personalis, alius realis, alius mixtus.

64. In quibus circumstantiis.

Vel bonis.

65. Praetium qualiter intra quod tempus offerendum.

A quo die incipiat tempus currere ex Editio Principum Belgii.

Aut ex jure communi.

66. Quid censuum de fructibus perceptis.

super re & persona simul, sic ut re pereunte adhuc maneat persona obligata, dicitur mixtus.

69. Item alius fructuarius, alius pecuniarius.

Alius certus, alius incertus.

Alius perpetuus, alius temporalis, signatus vitalitium.

Census item ratione differentis pensionis debita alius est fructuarius, ex quo debentur fructus, v. g. frumentum, vinum, oleum, &c. alius pecuniarius, ex quo debetur pecunia. Et uterque alius est Certus, quando scilicet determinata & certa est summa pecuniae, vel mensura seu quantitas fructuum: alius incertus, quando non est determinata, ut quando quotannis tertia vel quarta pars fructuum (quae non semper est eadem, seu aequalis in quantitate) est persolvenda, aut pecunia ei correspondens seu aestimatio. Item alius perpetuus, alius temporalis. Rursum perpetuus, alius est redimibilis ex parte nempe censuarii, alius irredimibilis. Temporalis, alius durat ad certum & determinatum tempus, v. g. ad decennium, alius ad incertum, v. g. ad vitam personae, qui vocari solet vitalitium.

70. Emptio census realis, etiam consignativa, licita est.

Contractus porro consensualis, quin licitus sit, si quidem de censu reservativo agatur, nulla est ratio dubitandi. Idemque est de consignativo reali, sive antiquo, sive (quod olim quidam negasse referuntur) noviter constituendo; prout habet praxis omnium timoratorum, probata auctoritate Apostolica à Martino V. Extrav. 1. & Callisto III. Extrav. 2. inter communes Tit. de Empt. & Vendit. ubi est sermo generalis, non solùm de antiquis, sed & novis censibus. Similiter census approbavit, appositis tamen pluribus conditionibus, Pius V. Constit. Cum onus. Ratio est: quia potest quis in re sua consignare alteri censum viâ donationis, quid ni ergo per venditionem? Confirmatur: quia potest quis vendere jus servitutis rusticae, etiam in agro proprio de novo constituenda, quid ni ergo vendens queat de novo consignare jus annuae pensionis percipiendae ex agro proprio.

71. Occurritur objectioni.

Nec obstat, quod pensiones annuae post paucos annos exaquent sortem pro censu datam, dum jus adhuc integrum manet emptori: nam etiam fructus agri empti sic exaquant pretium pro agro datum, qui tamen adhuc salvus manet emptori. In emptione autem non proponuntur ipsae annuae pensiones, sed jus ad illas, vi cuius debentur: ut similiter in emptione agri jus ad agrum, vi cuius debentur ipsi fructus. Pretium quoque, quod pro iure isto datur, justum est, veluti communi prudentum iudicio aut etiam lege taxatum, ut proinde simili pretio possit jus illud passim comparari vel alienari. Est insuper considerandum, quod sicut censuarius manet obligatus semper ad pensiones, sic censualista se & heredes, perpetuò, quantum est de se, privet omni commodo pretii, futuri alioquin utilis ad emendos fundos, aut etiam

necessarii contra occurrentes in quovis tempore futuro necessitates.

Ceterum in contractu hoc observandum est, ut res in qua census constituitur, verè extet, sitque fructifera: jus enim ad pensionem ex re percipiendam supponit rem esse, & fructibus fructibus pensioni proportionatis sufficere. Unde si emptor aliud sciens nihilominus emat censum, censabitur palliate usuram; nisi venditor alia simul bona consignet, super quibus pariter reditus sufficienter fundetur. Quare si contingat rem perire, extinguitur quoque census super ea fundatus & accessorius; uti extinguitur servitus vel usus-fructus, re pereunte. Et quidem hoc inest per se (nisi per aliud pactum excludatur) naturae census realis, etsi non exprimat. Idemque colligitur ex citatis Extravagantibus Martini V. & Callisti III. Immo juxta Navarum in Comment. de Usuris n. 118. si domus v. g. vel molendinum, super quo census fundatur, ruat, & reedificetur, cum jam aliud sit adificium, non est censui subiectum: etsi censuario teneatur de dolo, si ejus culpa corruerit.

Potest nihilominus quantum est ex jure naturae ab initio apponi pactum, quo venditor se obliget ad pensionem, non obstante rei interitu, miscendo nempe census censum quodammodo personalem, dummodo pretium proportionetur oneri cuiusdam asecurationis, quod hic censuario imponitur.

Potest praeterea emptor census exigere hypothecam; quae tamen perit seu cessat re pereunte, in qua census erat fundatus, adque in censibus realibus ad hoc solum servit, ut si censuarius ex re censui subiecta non solvat annuum pensionem, possit apprehendi hypotheca, & ex ea peti solutio. Hanc autem licitè exigi seu apponi emptioni census patet exemplo mutui, venditionis ad terminum, & aliorum contractuum. Si enim contractus est legitimus, merito potest is, cuius interest, exigere securitatem, ut firmus maneat, & non vincatur; ad hoc autem pertinet hypotheca.

Denique in emptione censuum requiritur pretium justum. Quale est vel lege Principis taxatum; quod servandum, nisi saltem notabilis mutatio circumstantiarum generaret fundatam praesumptionem de opposita mente Legislativae: vel lege deficiente, constitutum communi aestimatione & usu Provinciae seu loci. Unde fit, ut pretia censuum pro varietate temporum & locorum sint varia.

Atquam variationem facit negotatio, cuius vigor auget aestimationem praesentis pecuniae, & minuit aestimationem censuum. Item copia vel inopia pecuniae: hujus enim inopia facit census vilescere, ut experientia superiorum annorum in Belgio docuit, inquit Lessius c. 22. dub. 14. Censui irredimibiles

72. Conditionem requisita.

An census realis pereat, re pereunte.

Quid sit fundus in pacto censuarii, sive censuarii, venditionem.

73. An possit exigi hypotheca, & quid sit operetur.

74. Requiritur justum pretium, & quid sit tale.

biles in Germania æstimantur nummo 20. ex Constitutione Caroli V. Alibi nummo 28. aut 30. In Belgio non habent pretium legitimum, nec possunt de novo creari, ex Constitutione Caroli V. Reservativi tamen (addit *Lessius sup.*) vendi possunt pretio 25. in singula vel etiam minoris. Redimibiles ad rationem nummi 10. 1. 13. 14. aut plus vel minus secundum temporis qualitatem, prout ipsi contrahentes tunc inter se conveniant, probavit Callistus III. & Martinus V. In Belgio census redimibiles legitimo pretio creantur, etsi sint personales cum hypotheca, ad rationem nummi 16. non infra, ut inquit *Zypaeus in Novit. Iur. Belg. §. de Redditibus*. Possunt tamen constitui nummo 18. aut 20. ut praxis docet.

75. An vel quæ conditiones sint requisitæ à Martino V. & Callisto III.

76. An vel quæ conditiones sint requisitæ à Martino V. Contractus non servatis conditionibus à se requisitis debeat usurariorum.

76. Conditiones hæc recensentur.

Ex Constitutionibus positivis præterea posset oriri necessitas aliarum adhuc conditionum observandarum. Et quidem Martinus V. & Callistus III. videntur tangere quasdam conditiones contractus censuales, quas ad octo reducit *Navarrus in Comment. de Usur. n. 72*. Hi tamen non tam præscribunt conditiones necessariò servandas, quàm approbant nonnullas conditiones censuum, de quibus erant interrogati.

Præterea *Pius V. Constit. cum omni* varias conditiones præscribit, decernens contractus aliter initos habendos pro usurariis, utique iudicio seu præsumptione fori externi, non autem quòd omnes sint revera iniusti & usurarii, quales non fiunt per legem positivam, si à parte rei servetur debita æqualitas.

Conditiones has *Lessius cap. 22. dub. 12. n. 77. & seqq.* reducit ad quatuordecim, videlicet, 1. census constituatur super re immobili frugifera, certis finibus designata. Secundò, numerato, tempore contractus coram Notario & testibus, iusto pretio. Tertiò, nulla fiat anticipata solutio, nec alia unquam, nisi pro rata lapsi temporis. Quartiò, non obligetur venditor ad casus fortuitos, sed census re perempta extinguatur. Quintò, nullo pacto venditori alienandæ rei libertas restringatur, aut emptor ad laudantia obligetur. Sextò, dominus rem venditurus indicet censuario conditiones, & pretium, ad mensum eum expectet, & aliis præferat. Septimò, nullo pacto venditor ob moram censuario obligetur ad penam commissi, interesse, aut expensas. Si tamen damnum oriretur ex mora culpabili venditoris, teneretur is illud jure naturæ compensare emptori. Octavò, Census ex pensionibus non augeatur. Nonò, onera extrinseca venditori aut emptori incumbentia, v. g. fisci aut domini decima, vel quinquagesima, in alterum pacto non transferatur. Decimò, Re perente in totum, vel in partem, pro rata peccat census. Undecimò, semper census

possit redimi pretio, quo est emptus. Ubi tamen non existit, ut per partes possit redimi, uti poterant reditus, de quibus *Callistus III. & Martinus V.* erant consulti. Quod quia minus consonum videtur propter incommodum emptoris, *Pius V.* non putavit requirendum in censibus. Duodecimò, ut venditor redempturus ante bimestre emptorem præmoneret, qui ex inde intra annum redimere cogi potest, post annum non potest. Decimò tertio, ut emptor venditorem nunquam aliàs ad redemptionem cogere possit. Decimò quartò, ut pretium census semel constitutum augeri vel minui non possit, ob temporis vel contrahentium qualitatem, aut aliud accidens, quo ipse venditor gravetur.

Conditiones hæc appetere seipsas produunt, quòd non omnes ex jure naturæ, sed magna sui parte ex positiva Legislatoris voluntate requirantur. Præterea Constitutio tantum agit de censibus consignativis post hæc pretio emendis, non autem constituendis donatione, dote, legato, fidei commissio: in quibus non ita subest periculum usuræ, cui vult Pontifex occurrere. Quamvis autem nonnulli existiment, hanc Constitutionem non ligare extra terras Pontificii patrimonii: tamen cum Pontifex in ea agat officium pastoris animarum, Constitutio ipsa generalis est, & per se obligans ubique. Varii tamen Auctores testantur, signanter *Lessius c. 22. dub. 13.* ipsam, quatenus superaddit varia juri naturæ, non esse receptam seu in vigore apud Belgas, apud quos hæcenus est constans usus contrarius sine ulla publicatione Constitutionis prævia. Similiter illam credit apud Germanos, Gallos, Siculos non obligare. In Hispaniis quoque ea non obligat juxta Auctores istarum Regionum, opponente se nimirum *Philippo II. & Pontifici*, ne obligaret, supplicante, ut videre est apud *Castro, Palaeo d. 6. p. 15. n. 6.*

Hinc census personales ac mixti in similibus locis sunt liciti, & apud Belgas in vigore, etiam consonè ad Edicta Principum. Quamvis autem *Navarrus* & alii eos arguant tamquam usurarios, id tamen non satis fundatum est, & meritò negatur à *Soto, Ioanne Medina, Lessio, Maldero* & aliis passim: cum quæ ratione emi potest census super re, sic & super persona, ratione artis, ingenii, industriæ frugifera, vel saltem ratione bonorum in re aut spe existentium, ex quibus solvi queat annua pensio. Sicut enim hæc potest industriam & operas suas elocare, etiam ad vitam, sic & supra se censum alteri consignare. Quamvis ipsa, deficiente pensione, non possit vendi aut in servitutem redigi, uti potest fundus censu gravatus evinci & vendi ad recipiendas pensiones cum capitali. Confirmatur: quia obligatio annuæ pensionis pendendæ à persona instar decimarum perso-

77. Non sunt omnes iuris naturæ.

De quibus censibus Bulla Pii V. agit.

An obliget extra diocinam Papalem.

In quibus locis non sit usu recepta.

78. Censibus personales an liciti seclusà Bullâ præfata.

personalium aut annui tributum potest sponte suscipi, aut per leges indret; ut patet 2. Esdra 10. & c. Ad Apostolica, de decimis: quid ni ergo creati per emptionem, seu partium conventionem? Unde Nicolaus V. & Gregorius XIII. in suis Constitutionibus de Censibus (teste Castro Palao d. 6. p. 11.) expresse affirmant in censu posse obligari personas.

79.
An eorum obligatio transeat ad heredes.

An & qui accedere ei possit hypothecari.

De Censibus mixtis.

80.
Census pro dimilibus an veniti iure positivo.

Est liciti iure natura.

81.
Census utriusque an liciti.

Et quidem hec obligatio personalis etiam transit ad heredes, personam defuncti representantes, uti alia debita personalia: quamquam possit census instar aliarum obligationum personalium fieri caducus, si nimirum hereditas non sufficiens solutioni pensionum repudietur. Eidem obligationi potest accedere hypothecaria sive specialis, sive generalis omnium bonorum, pro securitate censuaria exemplo ceterorum contractuum. Idemque permixtum fuisse Siculis a Nicolao V. & Gregorio XIII. teste *Viggers c. 8. dub. 3.* Etique ad hypothecam regressus, in casu, quo a persona nequit dari solutio; non alius, Unde si bona hypothecata sint alteri vendita, isto demum casu poterit ex iis urgeri solutio. Secus foret, si reditus sit mixtus, adeoque non solum super persona, sed etiam super bonis ipsis consignatus; quæ proinde apud quemcumque sunt, pari obligatione instar servitutis realis principaliter affecta manent. Quæ quidem mixtio non est de iure natura illicita, cum singula simplicia licita sint, nec invicem destruant, nempe & census realis, & personalis: salvo iusto pretio. Quare census mixti sunt usitati in locis, in quibus Bulla Pii V. non vigeret.

Præterea census irredimibiles, etsi a Pio V. & pro Belgis a Carolo V. in favorem venditoris seu censuarii, veniti de novo emi, non sunt tamen ex se illiciti, sive referantur, sive donatione aliove titulo, sive etiam emptione consignentur. Immo contractus ex natura sua potius perpetuitatem exigit, uti alia venditiones, nisi pactum aliud apponatur. Suntque huiusmodi reditus majori pretio emendi ob majus onus venditoris. Quemadmodum & illi qui liberi a periculo caducitatis majori pretio digni sunt.

Pactum autem de redimibilitate indubie licitum est, immo Edicto Pii V. & Caroli V. ipsa existit, adeoque in contractu involvi censetur. Plurimi tamen Doctores improbant censuram, quem vocant, utrimque redimibilem, quem scilicet non solum venditor possit iuere reddendo capitale, sed etiam revendere possit emptor, quasi ibi sit verum myrrum; vi cuius non potest exigi annua pensio seclusis titulis extrinsecis. Quare nec in foro externo admittitur in his locis. Et merito ob periculum & præsumptionem usuræ. Multi tamen gravissimi Doctores cum *Lessio* &

Maldero contrarium censent, ed quod etsi possit subesse animus usurarius, reverà tamen etiam possit subesse vera emptio cum pacto de redimendo ad nutum emptoris. Confirmatur: quia alia jura & fundi possunt emi & vendi cum pacto, ut possit emptor post certum tempus ad libitum revendere, temperato pretio pro rata oneris. Similiter in præsentem potest ipse venditor censum redimere, refuso pretio. Denique possit hoc pactum iniri cum tertio, quidni ergo cum venditore?

Potes, an liceat emere censum cum pacto, ut venditor teneatur redimere eadem monetâ in æquali numero? *Resp. Aff.* in quibusdam casibus, nempe si constet æstimationem monetæ non esse mutandam, vel utrimque sit par dubium, an augenda, an minuenda sit: vel si tanti emptus sit census, quanti emi solent irredimibiles. Addit *Lessius c. 22. dub. 8.* si certum quidem erat æstimationem augendam, sed emptor statuerat pecuniam suam in illud tempus servare, ratione damni, quod tunc patitur. Verum non satis apparet *Viggers c. 8. dub. 3. n. 39.* quomodo emptor rei frugiferæ iusto pretio dici queat iustitiam inde damnum; cum fieri nequeat, ut rem frugiferam sibi comparet, & tamen pecunias in tempus augendæ æstimationis servet.

In Belgio autem constitutum est, ut monetâ permixtâ pro tempore currente possit venditor censum pecuniarium æstimatione pretio creatum redimere, ut videre est apud *Zypaum in Notis. Tur. Belg. §. de Redibus*, & in *Cod. Belg. V. Renten*. Quando tamen reditus constituti sunt in certis speciebus sine expressione præti aut æstimationis, luitio seu redemptione eorumdem & in iisdem speciebus, si reperiantur: *Lessius* in alia monetâ, ad valorem quo illæ species æstimata erunt per Edicta, quæ erunt tempore extinctionis. Si tamen in tertiam manum reditus illi currente seu utrali monetâ devenerint, lui poterunt monetâ tempore extinctionis currentem: *resp. refert Zypaum supra.*

Dubitatur verò a Doctoribus, an census constitui possit ex mercibus loco pretii seu pecuniæ numeratæ subrogatis? *Negant* Nonnulli. Sed oppositum omnino verum est, quantum ex natura rei, & seclusâ lege positivâ aliud præscribente, prout communi Doctorum sensu præscribitur in Bulla Pii V. Quod clarius est de mercibus æstimatis, quæ sunt loco pretii. In æstimatis autem esto non possit constitui strictè dicta Emptio, saltem constitui potest contractus ei æquivalens aut similis.

Idemque est de pecunia debita: esto enim Pius V. requirat pretium numeratum, ex natura rei tamen non ostenditur id requiri. Estque planè perinde ejusdemque æstimationis, tradere pecuniam numeratam

82.
An licet pactum de non redimendo nisi eadem monetâ.

Quid sit iustum in Belgio.

83.
An possit census constitui ex mercibus.

An ex pretio nia detur.

QUESTIO VII.

De Contractu Societatis.

CONTRACTUS Societatis est, quo duo vel plures conveniunt ad conferendum aliquid in communem usum vel quantum. Perficitur consensu, impletur per collationem rerum in communem, perfecte autem per ipsam usus participationem, lucive & damni divisionem.

Domestica seu Oeconomica respicit communem usum v. g. librorum, pecuniae, suppellectilis: Lucrativa vero respicit commune lucrum: Conjugalis denique Societas respicit utrumque. Hic de lucrativa sive negotiatoria potissimum est sermo. In qua singuli socii interdum conferunt in commune, tum pecuniam, tum operas: interdum unus confert pecuniam, alter industriam vel laborem, alter instrumenta seu eorum usum, v. g. usum navis, ad commune lucrum faciendum. Quod addo; si namque lucrum foret unius, v. g. qui pecuniam contulit, assignato reliquis stipendio seu mercede, non esset contractus Societatis, sed locationis conductio- nis; etsi pro mercede foret assignata pars aliquota lucri, puta 2. in 100. Prout Mercatores frequenter suis factoribus aut ministris (quos in Societatem nollent admittere) ut spe lucri diligentiores reddantur, certam lucri partem assignant in stipendium; ut notat Lessius cap. 25. an. 2.

Justitia hujus contractus exigit pro fundamento justum exercitium seu negotiationem. Unde iniqua est Societas, quae pyratice vel latrociniis innititur. Deinde omnibus pensatis debet fervari inter socios proportionalis aequalitas, secundum quod quisque contulit, sic ut lucrum ac damnum sit proportionatum ei, quod singuli contulerunt, juxta aestimationem Prudentum in tali re, quorum judicium ea in re maximi faciendum est. Habet autem haec aequalitas proportionalis latitudinem quandam pro magnitudine, multitudine ac varietate eorum, quae in exercitiis Societatis concurrunt. Extra quam si procedatur, fit injustitia, necessario reparanda; nisi socius expresse vel tacite excessum indulgeat ex amicitia aut gratitudine.

In divisione lucri facile est determinare modum, quando singuli socii aequa proportionem contulerunt pecunias, industriam, &c. aut communibus expensis negotiorum gestores aliaque necessaria conduxerunt: tunc enim secundum partes aequales constat esse faciendam divisionem, sic ut quanta fuerit pars capitalis a singulis apposta, tantum sit lucrum eorumdem cum proportionem. Sed quando unus confert pecuniam, alter operas, est

87. Quid Societas, & quomodo.

Lucrativa qualiter iniri solet.

88. Quid ad justitiam illius requiratur.

89. Lucri divisio qui facienda.

Præsertim dum unus pecuniam, res

tam, & eam, quae debetur, tradere in solum. Prout & datio in solum & permutatio est similis emptio, ejusque vim habet. Ipsaque debiti restitutio est, pro qua accipitur jus ad pensiones a censuario praestandas. Immo Navarrus apud Castro Palao d. 6. p. 16. n. 8. existimat etiam stante Motu Pii V. posse per decretum saltem iudicis constitui census ex debito antea contracto. Quamvis consideratis Bullae verbis oppositum verius censeat Castro Palao supra.

84. De pecunia credita major est difficultas etiam seclusa Bulla Pii V. Nam Navarrus, Rodriguez, Salon & alii apud Castro Palao p. 22. §. 6. negant. Ipse autem hanc quidem sententiam consulit, & in foro externo secundum illum judicandum censet, ob fraudis & usurae praesumptionem; si tamen bona fides intercedat, fraudisque absit, probabilior censet, ex natura rei procedendo, affirmativam sententiam (pro qua refert Soto, Molina, Binsfeldum, Saa, Lessium) eo quod pecunia credita possit institui emptio fundi, aliarumque rerum, adeoque & census, quantum est ex natura rei.

85. An quid tenentur em- ptor census in- trajurium pretium. Res, ad quid tenentur censu- alista, si censum emerit infra justum pretium? Resp. si Lex ad hoc irritans contractum minori pretio factum, indubie non valere quantum ad excessum pretii, adeoque pensiones qua parte illud excedunt esse restituendas. Valere nihilominus, qua parte justo pretio conformatur, contra Navarrum & alios censent plures Doctores non improbabili- ter: eo quod lex non intendat derogare contractui, nisi quatenus iniquus est, quando id clarius non exprimit. Nec debet aliquo modo vitari per inutile in actibus seu rebus inviduis. Pro quo etiam leges Hispaniae allegat Castro Palao d. 6. p. 22. §. 3. n. 5. Si vero non sit lex positiva irri- tans, contractus simpliciter est validus, sed ad aequalitatem reducendus. Unde conse- quenter ex pensionibus nil est restituendum, sed suppleto pretio compensandum interesse, si quod ex carentia justii pretii venditor est passus.

86. An census vitalis sit licitus. Res, Retes denique an census temporales vitalis sint liciti? Resp. Aff. ita enim habet communis sensus & praxis Doctorum & timoratorum. Quam firmata desumpta, tum ex eo, quod ibi sit vera emptio juris pretio aestimabilis, scilicet ad pensiones seu fructus incertos, cum periculo damni, & opposita spe lucri: tum a fortiori ex census perpetuis, qui non extinguuntur, nisi restituta sorte; cum tamen vitales fi- nito termino per se cessent. Pretium au- tem horum censuum statuitur cum ordine ad qualitatem seu aetatem personarum, ut annue pendatur nummus interdum octa- vus, interdum decimus.

alter operas
contulit.

90.
Primus mo-
dus.

res difficilior, in cuius explicacione non conveniunt Doctores, saltem quoad modum loquendi.

Res exemplo fiet manifestior. Ponamus unum socium contulisse trecenta scuta seu 900. florenos, alterum industriam seu operas, quae emergentur seu conducere debent 300. florenis: capitale seu sortem censenda est 1200. florenosum. In fine anni divisio iuste instituenda est hoc modo. Si tunc reperitur capitalis pecuniarum esse 1600. florenorum, is qui contulit operas adeoque quartam partem capitalis, debet extrahere quartam partem lucri una cum valore partis in capitale quoad aestimationem collatae, adeoque pro hac 300. pro lucro 120. florenos, relictis alteri socio 1200. florenis. Alioquin is qui contulit operas, necessarii illas semper perderet, salvo manente alteri suo capitali. Sicque ex hac parte esse similis Societas ei, quae Leonisa dicitur, & improbatur *L. 29. ff. Pro socio*, qua unus, lucrum, alter solus damnum sentiret, quod proinde socium foret nactus quasi Leonem (ut ex Apologo refert *Dionysius Gothofredus in Notis Marginal.*) communem ex venatione praedam sic dividendam cum vulpe, ut sibi ferme totam retineret, vulpi vix minimam partem concederet. Quod confirmatur: quia si uno conferente 900. altero 300. Florenos, hic suos communi consensu expendisset in conductione operarum tanti valentium, alter in alios contractus lucrativos, indubie deberet hic in fine anni habere praeter lucrum alios 300. uti alter suos 900. Idem igitur est in praesenti. Alias aperte foret inaequalitas. Unde consequenter si in Societate lucrum isto anno non obigerit, sitque ideo capitale ipsius pecuniae post annum 1200. is qui intulit pecuniam extrahet 900, is qui operas 300. Si damnum obvenerit, sitque adeo capitale pecuniae v. g. 800. florenorum, is qui pecuniam contulit, extrahet 600. qui operas 200.

91.
Secundus
modus.

Alius adhuc posset dari modus iuste ineundi contractum Societatis, non computando hinc quantitatem pecuniae, istinc pretium operarum, indeque pariter conflando integram sortem, sed considerando praesens ea quae singulis pereunt, & carenus cum proportione divisionem faciendo v. g. si quis ex capitali 2000. florenorum annue potens mediante censu habere 100. florenos eos tribuat personae industriae ad lucrandum, pereunt ei 100. floreni annuatim, & quia capitale exponitur periculo, si negotiatio non succedat, hoc ipsum periculum quoque aestimabile est, ponamus alios 100. florenis, quos alioquin deberet dare assessoratori, cumque periculum in se recipiat, potest illos aestimare tamquam sibi pereant, sic & universim ei pereant in

aestimatione 200. floreni. E contra alteri conferenti operas equivalentes 200. florenis, ipsae semper pereunt, adeoque censendi sunt utriusque aequaliter perire 200. Hoc pacto inita Societas facit, ut servata aequalitate lucrum in fine anni aequaliter dividatur, salvo uni manente capitali 1000. florenorum. Ita *Lessius sup.* & ferè coincidit quoad rem explicatio *VViggers cap. 7. dub. 6.* tamen hic paulò aliter, aliamve satis solidè considerationem ineat.

Solemni restat controversia de contractu triplici (ut vocant) Societatis, in quo nempe praeter contractum Societatis est contractus assicurationis sortis, & certi lucri. Potestque hic contractus triplex iniri, partim successivè, idque vel cum eodem socio, vel diversis non sociis, partim simul seu sub idem tempus. Primum enim duo v. g. ineunt contractum Societatis ad lucra & damna, in quo Petrus pecuniam ponit, Paulus industriam. Secundò ineunt contractum assicurationis: quia cum ex vi contractus Societatis si pecunia deposita pereat, tota pereat deponenti, Petrus deponens rogat Paulum, ut ipse sortem assuret, & ne hoc sit molestum offerat tria vel quatuor in centum, Paulus autem inito jam contractu assicurationis, & accepto pro ea obligatione pretio, vicissim rogat Petrum, ut eum quoque liberet à molestiis reddendi rationes in Societate, & accipiat certum lucrum pro incerto, v. g. sex in centum, sive negotiatio bene succedat, sive malè. Et hic tertius contractus est assicuratio lucri, seu venditio sperati majoris pro certo minori.

Porò non apparet dubium, quin hi contractus separatim & cum diversis iniri sint liciti: cum & Societas ipsa sit licita, & ea licità possit à tertio per se suscipio periculi, ut pro pretio, quo suscipio ista aestimabilis est, ac denique quarto vendi spes lucri majoris, quanti ipsa prudenter aestimabilis est.

Ex quo in primis aperte sequitur contractum de *Iustit. l. 6. q. 6. a. 2.* iuste quoque eosdem contractus iniri cum eodem, & quidem socio, saltem successivè seu ex intervallo temporis. Non enim apparet ratio aliter hic sentiendi, cum impertinens sit ista distinctio personarum. Neque verum est, tunc cessare Societatem, & succedere rationem mutui: dominium enim pecuniae non transit in socium postea assurentem & periculum subeuntem, sed manet penes eum, qui ipsam contulit, ut si fuisset assicuratio facta à tertio. Sicuti quoque potest cum commedatario & depositario conveniri, ut penes eos sit periculum rei depositae vel commodatae, cuius tamen neuter est dominus. Neque etiam posset alter socius ista pecuniam ad libitum uti, v. g. ad dotandam filiam, sed ad finem negotiationis; nisi permittente eo, qui contulit,

92.
Contractus
triplex quae
liter inae-
qualis.

Potest indi-
bit iniri so-
cietatem cum
diversis.

93.
Istius est
cum eodem
et si socii,
Successivè.

tulit, qui tali casu censeretur consentire in mutuum; ex quo tamen ratione lucri certo cessantis posset tantumdem obtinere.

94. Qualiter non solum explicite sed & implicite cum eodem simul inatur.

Deinde sequitur etiam licite hos tres contractus iniri simul seu dependenter ab invicem, idque vel explicite juxta modum pra'allegatum, vel implicite, v. g. juxta formulam sequentem (quam in Italia & Antverpia variis linguis circumferri solitam refert & adfert Lessius c. 25. dub. 3. n. 30.) Ego infra scriptus confiteor hoc meo chirographo me accepisse à Tuto mille aureos, ut in eadem legitima negotiatione: & loco incerti lucri majoris, quod illi ex hac negotiatione possit competere, promitto me illi datum 6. & 1/2 in centum quotannis, & ejusdem summa periculum praesturum.

95. Tam variis non improbabilitate damnans tamquam esse usurarium.

Nihilominus nisi passim approbant.

Ratio.

Affinem formulam habent Consuetudines Antverpenses recentius compilatae parte 4. de Contractibus. Tr. 1. art. 10. quam inde transcribit Anselmo in Triboniano Belgico c. 46. §. 2.

Hunc contractum, sive expressè & formaliter, sive implicite & virtualiter triplicem, velut illicitum & usurarium, damnant varii graves Doctores Cajetanus, Bannez, Sylvius & alii. Sed approbant Molina, Lessius sup. (qui multorum etiam antiquorum verba refert) Bonacina, Malderus, Viggers & alii Doctores Recentiores passim: quorum auctoritas non leve huic Doctrinae probabilitatis pondus conciliat. Quae etiam probatur satis efficaciter ex eo, quod in isto triplici contractu possit servari aequalitas, si ineat successivè, aut cum diversis; ergo etiam si ineat cum eodè socio & simul: quae enim inita cum diversis & successivè iusta sunt, etiam sunt talia inita cum eodem, si hic sponte sic contrahere cupiat.

Neque ex illo capite apparet satis aliqua iniquitas ex natura rei. Quod enim obicitur, societatem, ne sit leonina, exigere commune periculum damni, ut communem spem lucri, verum est, quantum est ex vi societatis, vel nisi socius justo pretio periculum redemerit: non enim verè, quin interveniente asecurationis contractu periculum damni debite compensandum excludatur. Tamen per asecurationem datam à socio non generetur perfecta securitas capitalis: cum sapè sinistra fortuna alea faciat, ut non obstante asecuratione alter patiatur jacturam capitalis.

96. Qui differat à mutuo.

Quod praeterea obicitur contractum illum triplicem non differre à mutuo; falsum est. Socius enim manet dominus pecuniae (quae ad societatem spectare censetur) una cum socio: uti & pro rata sortis collatae sit dominus mercium in locum pecuniae succedentium. Unde si arcam communem retinens fiat impotens, is qui pecuniam contulit, potest agere de communi capitali dividendo, & juxta proportionem quantitatis collatae partem sibi tamquam dominus vindicare ante creditores

Herincx Sum. Theol. Pars III.

etiam hypothecarios, saltem si debita non sint contracta nomine communi. Similiter si pecunia sit furto sublata, potest eam tamquam dominus sibi socioque vindicare ubicumque extet.

Quod denique obicitur Sixum V. Extrav. Detestabilis hunc triplicem contractum damnasse tamquam usurarium, falsum est. Nam Pontifex solum damnavit societatem; in qua omne periculum & damnum rejicitur in accipientem contra aequalitatem & justitiam societatis, adeoque noluit prohibere vel reprobare contractus, quos Doctores Classici passim probabant, sed solum injustos & ab eis reprobatos; ut satis colligitur, tum ex ipso contextu Bullae, tum ex praxi etiam post Bullam in Italia vigente, tum ex declarata per Cardinales Toletum & S. Severinae Compositores Bulla mente Pontificis, apud Comitolum l. 3. Respons. Moral. q. 12. n. 8. Videri etiam potest Reginaldus l. 25. n. 400. Azorius To. 3. p. 3. l. 9. c. 3. In ista autem non est societas dum non ejus vi, sed ratione accedentis jura contractus asecurationis (quem jure communi licitum Pontifex non vetuit contractui Societatis addi, ut ex decisione Rotae apud Farinacium patet teste Bonacina disp. 3. q. 3. p. 11. num. 2.) auferretur à socio periculum sortis. Immo hoc ipsum periculum asecuratus ex parte sustinet, dum ipsum parte lucri sperati redimit; nisi si redimeretur à tertio. Quare etiam damnum est particeps: dum incertum majus certo minori (quod in carentia partis lucri consistit) redimit.

97. Extrav. Sixti V. explicatur.

Reginaldus.

Aliter dici posset cum Maldero Tr. 5. c. 2. dub. 9. & aliis; Pontificem non damnare talem contractum tamquam ex se, seu ex natura rei usurarium & illicitum, sed ob periculum injustitiae (quod frequenter subesse potest, si pecunia non detur impendenda verae negotiationi, aut spes lucri deductis per duplicem adjunctum contractum detrahendis non sit tanti valoris) incundum post hac seu de cetero & usurarium (cujusmodi particulis utitur) jure positivo prohibere, tamquam deinceps illicitum, & praesumptione fori externi usurarium. Lex autem ista positiva non fuit in Belgio promulgata (cum tamen Pontifex velit illam promulgari in singulis Provinciis) aut ulu recepta: quin immo ne quidem videtur fuisse ad usum redacta in Italia, in qua maxima viget & viguit ista contrahendi forma, ut Doctores varii testantur.

98. Altera responsio.

99. Corollarium.

Hinc colligitur triplicem similiter contractum posse iniri cum rusticis circa animalia, v. g. oves pascendas, ut ipsi periculum in se suscipiant, & quotannis aliquid certi pro fructibus solvant: eodemque modo potest id fieri in rebus quibusvis aliis, modò semper spes fructuum tanta sit, quae judicio prudentum aequivaleat oneribus

buss alteri impositis. Neque est necesse, ut rudiores intelligant subtilitatem eorum contractuum: sufficit enim si implicite illos intendant, dando mercatori pecuniam cum animo lucrandi licito modo, eo scilicet, quo alij licite celebrant tales contractus lucrativos, & ut mercator eodem modo pecuniam accipiat.

100.
An hac via possint omnes usura palliari.

Porro hinc non sequitur posse tali modo palliari omnes usuras. Nam omisso exorbitanti nimium lucri usurariorum excessu, non possunt ipsi ceteri pecunias suas dare ad societatem: cum sciant se illis dare, qui non impendent negotiationi. Non

ineunt etiam contractum assecurationis: cum se ipsos assecurent accepto pignore. Emptio quoque lucri certi minoris pro spe incerta majoris non habet locum: cum in mutuariis non negotiaturis nulla sit spes lucri. Unde patet triplicem hunc contractum debere iniri cum negotiatore, pecuniamque vera negotiationi impendendam esse: ceteri enim sunt steriles ad faciendum ex ea lucrum, ideoque spes lucri vana nec vendibilis est; sicuti si semen esset commissum agro prorsus sterili, spes inde securaturae nullis, uti vana, sic non esset vendibilis.

DISPUTATIO QUINTA.

De Locato-conducto, Emphyteusi, & reliquis Contractibus.

QUESTIO I.

De Locatione & Conductione.

1.
Quid Locatio-conductio.

LOCATIO-CONDUCTIO est contractus, quo usus aut fructus rei cum mercede commutatur. Includit proinde locationem, quae est concessio usus aut fructus rei pro mercede; & conductionem, quae est concessio mercedis pro eodem usu seu fructu: ut proinde consistat inter duos, sitque ex parte unius locatio, ex parte alterius conductione. Sub re etiam intelligitur persona, quae, etsi libera sit, ratione operarum locari-conduci potest, etsi non vendi. Praeterea sub re intelligitur, tum mobilis, tum immobilis. Immo etiam iura ad redditus, decimas, veigalia, beneficia &c. locari-conduci possunt.

Qua ejus materia.

Quis finis.

Fit autem locatio ad usum vel fructum rei, fructus omnes pariter cedant conductori, v. g. dum elocatur ager, vinea, pomarium &c. Interdum usus tantum, v. g. dum elocatur domus; equus &c. Quamquam etiam tunc non sit merus usus, sed potius usufructus, quatenus conductor potest rem locatam sublocare ad similem usum *L. Nemo 6. C. de Locato & Conducto.*

2.
An artifex pro altero laborans censatur locare operam.

Potes, an artifex pro altero laborans censatur locare operam, an potius vendere alteri ipsum artefactum? Cujus quae sit utilitas patet in casu, quo ex venditione deberetur tributum. Resp. ex *L. convenit ff. de contrah. empr.* esse venditionem, quando materia simul traditur ab artifice, v. g. si de suo argento scyphum pro altero conficiat: alias esse locationem, si alter materiam subministrat. Excipe, quando artifex domum, etiam materia à se submi-

nistrata, in fundo alterius aedificat: cedit enim tamquam accessorium domino soli seu fundi, quod inaedificatur, sic ut ex parte architecti sit solum locatio operarum. *L. Sabinus ff. eod.*

Est autem Locatio-conductio Contractus Emptioni-venditioni affinis, idemque ferè regulis consistit. Unde & solo consensu perficitur, sic ut non sit fas rescire, etsi aliud non intervenierit; nisi mens contrahentium fuerit, ut scripto contraheretur. Distinguitur tamen ab Emptione-venditione, quod per hanc transferatur dominium rei, secuta traditione, non per locationem, per quam aliquid solum datur ad usum vel fructum. Praeterea in emptione debet pretium consistere in numerata pecunia: in locatione potest interdum (ut varii Jurisperiti etiam Nonnellos tradunt) merces consistere in pecunia licet dicta, sive etiam in aliis rebus fungibilibus, *L. Si Nles 21. C. de locat. & conduct.* Similiter in locatione agri fruendi, mercedis loco rectè pars aliquota fructuum assignatur locatori, ut patet in colonis partibus *L. 25. §. Vis major ff. Locati-conducti.* Ordinariè tamen consistit merces in pecunia numerata.

Parit hic contractus in Conductore, non quidem jus in re, sed tantum jus ad rem, seu actionem (quae dicitur conducti seu ex conducto) in personam locantem, quae manet conductori obligata. Immo & in heredem, intellige universalem, qui mirum factum & jus defuncti repraesentat, *arg. L. 59. ff. de reg. juris*; sic ut hujus contractus ipsum reneant *L. 49. ff. de obl. & act.* Aliud est de successore singulari, v. g. cui domus locata est testamento legata; quem defuncti factum non stringit, velut cujus personam aut jus non repraesentat. Ita *Zoesius in ff. Locati-conducti n. 40.*

Si domus locata vendatur, potior est emptor (idemque est de usufructuario; cujus

Qui diffinitio locatio-conductio est venditio.

Quam actionem parit in conductore.

An etiam in successorem locatorem.

An conductor de jure cujus